

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Західноукраїнський національний університет

Факультет фінансів та обліку

Кафедра податків та фіскальної політики

ЖУК Оксана Вікторівна

Сучасні пріоритети податкової культури та податкової грамотності платників податків/Current Priorities of The Tax Culture and Tax Literacy of Taxpayers

Спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа та страхування

освітньо-професійна програма – Фіскальне адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка
групи ФФАм-21
Жук О.В.

_____

підпис

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Дмитрів В.І.

_____

підпис

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

«__» _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

_____ Луцик А.І.

Тернопіль-2021

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Визначальні фактори формування податкової культури платників податків.....	6
1.1 Теоретико-методологічні основи податкової культури	6
1.2 Податкова культура: структура, принципи побудови та її стандарти.....	14
Висновки до розділу 1.....	19
Розділ 2. Аналіз сучасного стану податкової культури в Україні.....	21
2.1. Характеристика сучасної податкової грамотності населення.....	21
2.2. Оцінка податкової культури населення як інструменту уникнення податкових правопорушень.....	39
Висновки до розділу 2.....	43
Розділ 3. Основні напрями удосконалення податкової грамотності та податкової культури населення України.....	44
Висновки до розділу 3.....	55
Висновки.....	57
Список використаних джерел.....	61

ВСТУП

Актуальність теми. Високий рівень податкової культури є втіленням ефективної податкової політики кожної держави. Складові культури оподаткування визначаються соціально-економічним розвитком податкової політики країн. Культура оподаткування є важелем взаємодії оподаткування, добробуту та фінансових санкцій і створює вимоги до оцінки національної економічної діяльності.

У сучасному процесі глобалізації, коли вперше з'являється економічна складова суспільного розвитку, особливо важливо звернути увагу на природу та функціональне значення життєвої складової економічного оподаткування. Це пояснюється тим, що економічна свідомість і культура оподаткування є основними чинниками національної соціальної та культурної самоідентифікації в глобалізованому суспільстві. Тому вплив економічної свідомості та культури громадян на формування національної культури оподаткування за сучасних умов розвитку України став дуже важливим. Питання формування і розвитку податкової культури і податкового потенціалу досліджено в роботах П. Мельника, Л. Тарангул, З. Варналій, В. Калустяна, В. Андрущенко, О. Крилова, В. Ткачук, І. Башинського, А. Василенко та ін. У роботах В. Андрущенко, О. Крилова, В. Ткачук досліджується питання сутності податкової культури з точки зору морально-етичних норм поведінки індивіда та взаємозв'язок з іншими соціокультурними категоріями. І. Башинський розкриває сутність податкової культури як економічної категорії та визначає проблемні аспекти формування податкової культури в Україні. А. Василенко розглядає сутність податкової культури, її значення, умови формування та перспективи зростання.

Аналіз фундаментальних досліджень показує, що податкова культура розглядається лише з точки зору теорії та з точки зору взаємодії між державним податковим регулятором та платниками податків. Крім того, дослідження природи культури оподаткування є досить вузькими,

фрагментованими з точки зору складових податкового потенціалу країни. Для підвищення рівня податкової культури вітчизняних платників податків на даний момент особливо важливою є дотримання ними податкової дисципліни. Наявність значного тіньового сектору, нелегального працевлаштування, прихованих доходів та інших негативних проявів ухилення від сплати податків можуть остаточно звести нанівець усі спроби ефективно реформувати податкову сферу [1]. Однак податкова культура характеризується не лише ставленням платників податків до своїх конституційних зобов'язань перед казначейством, а й ввічливим ставленням фіскалів до платників податків, адже ефективність будь-якої системи в першу чергу залежить від кваліфікації працівників та їх професіоналізму, ставлення, морально-етичних принципів та особистісних характеристик діяльності.

Тому сьогодні актуальним є питання впливу культури оподаткування на важливі економічні процеси. Аналіз впливу різних несприятливих тенденцій сприятиме вдосконаленню ефективного механізму податкової політики.

Метою дослідження є оцінка сучасного стану податкової культури України та визначення напрямків її вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- розкрити сутність, структуру та основні принципи податкової культури;
- дослідити взаємозв'язок рівня податкової культури з динамікою та структурою податкових надходжень до Державного бюджету України;
- розглянути основні напрямки реформування податкової культури України;
- запропонувати заходи з підвищення податкової культури.

Об'єктом дослідження є податкова культура та грамотність населення України.

Предметом дослідження є теоретичні й практичні аспекти формування податкової культури на сучасному етапі.

Методи дослідження, які були використанні в процесі дослідження та

обробки матеріалів: абстрактно-логічний, графічний, порівняльний, розрахунково-аналітичний, індукції, дедукції, спостереження.

Фактологічну (інформаційну) основу складають законодавчо-нормативні акти щодо здійснення податкової політики, статистичні дані Державної служби статистики України, Державної податкової служби, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених.

Наукова новизна полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням організації підвищення податкової культури та податкової грамотності серед платників податків.

Практичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні вивчення впливу податкової культури та податкової грамотності на рівень добровільної сплати податків, а також у тому, що вони можуть використовуватись у процесі вдосконалення та підвищення рівня податкової культури та податкової грамотності як серед платників податків, так і серед населення держави.

Апробація результатів дослідження та публікації. Результати дослідження апробовані у вигляді тез доповідей на тему: «Податкова культура населення як інструмент уникнення податкових правопорушень», «Проблеми формування податкової культури та шляхи їх вирішення», «Податкова грамотність як підґрунтя податкової культури держави».

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 65 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 11 рисунків, 4 таблиці, список використаних джерел, що включає 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ВИЗНАЧАЛЬНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

1.1. Теоретико-методологічні основи податкової культури

За останні роки накопичено велику кількість досліджень щодо аналізу поведінки платників податків у різних країнах, і вчені все частіше виявляють неекономічні фактори, що впливають на оподаткування. Деякі автори зосереджуються на податковій етиці та помічають відмінності в податковому законодавстві, яких дотримуються країни, тоді як інші наголошують на податковій етиці та обізнаності. Усі ці фактори є частиною податкової культури, і ключовим фактором для розуміння податкової культури є відносини між платником податків і країною.

Вперше термін «податкова культура» використав у своїй статті «Економія і соціологія податку на прибуток» Йозеф Шумпетер, який зазначив, що «...податкова культура є вираженням людської духовності та творчості, спрямованим на збільшення рівня податкової свідомості суспільства» [2, с.381].

У науково-практичній та навчальній літературі існують різноманітні визначення категорії «податкова культура». Це пов'язано, по-перше, з багатоаспектністю, неоднозначністю категорії податкової культури як частини культури національної, а, по-друге, з надзвичайною важливістю податкової культури в житті не лише окремої людини, групи людей, а всього суспільства в цілому. Для прикладу пропонуємо декілька визначень податкової культури різних авторів.

Вітчизняний вчений І. Башинський, дослідивши понад двадцять тлумачень поняття «податкова культура» багатьох науковців, запропонував для його визначення застосовувати комплексний та всебічний підходи, що базуються на розкритті цього поняття за різними аспектами. Таких аспектів

він виділив сім, а саме: «...податкова культура як складне системне явище, що охоплює стосунки різних суб'єктів оподаткування; податкова культура за об'єктними організаційно-правовими критеріями; податкова культура як ознака громадянського суспільства; податкова культура в інституціональному аспекті; податкова культура як відображення загальнолюдської культури; податкова культура як сукупність елементів податкового впливу; податкова культура як прояв взаємовідносин та об'єктивних факторів взаємодії платника податків та органів фіскальної служби» [3, с. 11-12]. Крім цього, автором наведено такі визначення складових податкової культури: «...політична культура – усвідомлення громадянами всієї важливості для держави сплати податків; правова культура – знання своїх прав та обов'язків у процесі їхньої сплати; економічна культура – досконале знання та безумовного виконання податкового законодавства та підзаконних нормативно – правових актів; фінансова культура – своєчасне подання бухгалтерської та податкової звітності» [4].

А. Василенко надає таке трактування: «...податкова культура – це рівень розвиненості податкових відносин, які ґрунтуються на професіоналізмі, відповідальності, правових знаннях представників законодавчої і виконавчої влади, що забезпечує відповідну соціально-активну і культурно-етичну поведінку платників податків...» [5].

Науковець, В. Андрущенко вважає, що «...податкова культура – різновид культури грошових відносин, форма прикладної, утилітарної етики, що передбачає конкретні процедури і правила, які відрізняють правильне від неправильного, моральне від аморального» [6 с. 13–17].

Наукові діячі А. Крисоватий, Ю. Іванов, А. Кізима, В. Карпова трактують: «...Податкова культура визначається через категорії, що охоплюють майже всі явища процесів оподаткування, специфіку фіскальних правовідносин, виступаючи засобом людської діяльності в податковій сфері, та складається з сукупності таких елементів: податкових знань (інтелектуальний зріз); власних оцінок механізмів оподаткування та

суспільних настанов, упевненості в необхідності та соціальній корисності законів і підзаконних актів (емоційно-психологічний зріз); реальної поведінки суб'єктів господарювання, уміння користуватися правовим інструментарієм: законами та іншими нормативно-правовими актами у практичній діяльності (поведінковий зріз)» [7].

Вчені Л. Трофімова, О. Доманський, В. Войтенко, Я. Шашенков стверджують, що «...податкова культура – це усвідомлення кожним відповідальності за виконання податкового обов'язку в поєднанні з глибоким почуттям внутрішньої свободи й розумінням важливої місії у суспільстві, духовно вихованою волею, потреба володіти комплексними знаннями податкового та іншого законодавства для реалізації загальнолюдських цінностей. Податкова культура однаково стосується і платників, і збирачів податків. У перших вона зводиться до громадянської лояльності перед фіскальним тиском, у других – професійної компетентності та морально-етичної відповідності виконуваному службовому обов'язку» [8].

В свою чергу, економіст В. Ручкіна стверджує, що це: «...певна система переконань, цінностей, знань, які передбачають своєчасну сплату податків і обов'язкових відрахувань згідно з вимогами Податкового Кодексу» [9, с. 198]. У цьому контексті автор лише акцентує увагу на соціально-психологічних аспектах культури, не враховуючи емоційно-вольових елементів, які є передумовами податкової поведінки платників податків.

На думку західного вченого Б. Нерре: «...податкова культура являє собою систему взаємопов'язаних інститутів, що є частиною національної податкової системи та характерні для історичного розвитку певної держави» [10]. Аналізуючи вищенаведені визначення, можна сказати, що трактування запропоноване Біргером Нерре, хоча на перший погляд і досить стисле, але у той же час є досить містким і відображає головну суть цього поняття не розсіюючись на другорядне.

Податкова культура є складним соціально-економічним явищем, що

поєднує в собі такі елементи: законодавчі та інші нормативно-правові акти з одного боку та загальноприйняті традиції сплати податків, їх нарахування, моральна поведінка самих платників – з іншого (рис. 1.1).

В. Мельник визначає, що: «...податкова культура – складається з податків та зборів, які мають визначені принципи, порядок та функції процесів оподаткування» [11, с. 8].

Рис. 1.1 Складові податкової культури

Джерело: складено на основі [11]

«...Податкова культура у суспільстві характеризується не лише ставленням платників податків до своїх конституційних обов'язків щодо сплати податків у державну скарбницю, а також шанобливим ставленням працівників фіскальних органів до суб'єктів податку...», – стверджує науковець І. Таранов [12].

Усі наведені визначення поняття податкової культури не є суперечливими, адже характеризують його з різних сторін. Різниця в тому, що деякі вчені розглядають поняття у вузькому значенні, інші – в широкому. Тому деякі вчені розглядають податкову культуру як відносно вузьке поняття: «...обов'язки платника податків, його податкова обізнаність та

податкова дисципліна». Інші вважають, що це поняття є надзвичайно широким і включає не лише пряму податкову правосвідомість, а й взаємопов'язані формальні та неформальні інститути. Ми вважаємо, що податкова культура є складним і багатогранним поняттям, і повно та точно розкрити сутність податкової культури через пояснення важко. Адже воно охоплює не лише фінансово-економічний аспект, а також морально-етичний, політичний, правовий, психологічний, управлінський, виховний та організаційний аспекти [13, с. 287].

В умовах стратегічного реформування фіскальної політики окрема увага приділяється неформальним інституціям. Неформальні інституції включають інформаційно-аналітичну роботу та створення сервісних послуг для платників податків: консультаційні центри, сервіс «Пульс», безкоштовне надання електронних ключів для подання звітності платників податків, роз'яснювально-виховна робота серед молоді [14].

Тому можна сказати, що поняття податкової культури включає діяльність платників податків та податкових інспекторів. При цьому потрібно розглядати цю діяльність у взаємозв'язку: з одного боку, культура діяльності контролюючого органу суттєво впливає на платників податків, спричиняючи тиск, а платники податків, в свою чергу, чинять певний тиск на наглядовий орган. Якщо цей тиск виходить за межі загальної культури, то виникнуть конфлікти між платниками податків і податковими інспекторами. Звичайно, конфліктна ситуація спричиняє затримки платників податків [15]. Контингент платників податків – не єдиний фактор, що впливає на підвищення культури оподаткування та зміцнення податкової дисципліни. Діяльність контролюючого органу, його працівників та всіх працівників відіграє дуже важливу роль у процесі утримання податків, а головне – у добровільному здійсненні цього процесу платниками податків.

З метою надання населенню своєчасної, повної та достовірної довідкової інформації працює Департамент інформаційно-сервісної підтримки Державної податкової служби України реорганізованої з ДФС

України у 2019 році) [16].

Крім того, існує сервіс «Пульс», який приймає скарги від фізичних та юридичних осіб на протиправні дії чи бездіяльність податківців та їх можливу корупцію. Загалом у 2020 році до служби «Пульс» надійшло 5169 скарг на порушення та бездіяльність ДПС (у тому числі 135 анонімних), які опрацьовано (у тому числі відповідно до «дорожньої карти») та направлено до відповідних державних відомств для розгляду та погодження. податкове бюро або пов'язані з ним установи. За цей період більшість заявників скаржилися на роботу ДПС-3200 тис. (61,9 відс.), звітність та реєстрація податкових накладних в ЄРПН-1,00 (19,6%) та функціонування електронної системи управління податком на додану вартість-0,30 (4,9%). Також за цей період заявники повідомили про 225 (4,4%) випадків можливих корупційних або пов'язаних з корупцією злочинів, скоєних працівниками Державного податкового управління та інших порушень українського закону «Про запобігання корупції». Станом на 1 січня 2021 року розглянуто 5231 звернення, з них 62 перехідні з 2019 року. Протягом цього року проведено моніторинг результатів розгляду інформації сервісу «Пульс», отриманої від фізичних та юридичних осіб, та повідомлення заявника про остаточні результати розгляду, що відображено в програмному модулі «Пульс» системи CRD IDD. За результатами розгляду звернень фізичних та юридичних осіб до служби «Пульс» активно вирішено (повністю або частково) 82 800 звернень. [17].

Податково-правова база України є складною та нестабільною протягом останніх років, що, безумовно, негативно впливає на культуру оподаткування населення. Адже часто ухилення від сплати тих чи інших податків відбувається саме не через бажання щодо уникнути сплати податків, а через нерозуміння деяких положень законодавства. Це ще раз доводить важливість підвищення якості масово-роз'яснювальної роботи органів ДПС і спрямування роботи податкових інспекторів на зближення держави та населення, а не реалізації лише фіскальної функції.

Соціальна ефективність будь-якої системи залежить від кваліфікації працівників, їх ставлення до саме професійної діяльності, також етичних принципів і щодо психологічних рис особистості. Працівники Державної податкової служби України повинні пройти відповідну підготовку, щоб зрозуміти важливість відносин з платниками податків. Ідеальних працівників фінансових установ можна охарактеризувати за допомогою призми психологічних рис поведінки працівників ДПС.

Працівник державної податкової служби має усвідомлювати, що важливою частиною впливу та спілкуванні з платником податків здійснюється саме за допомогою психологічних особливостей, а не тільки за допомогою податкового законодавства та інших адміністративних методів.

Платники податків мають бачити, що працівники фіскальних органів – це не опоненти, а партнери в процесі оподаткування. Саме цими вказівками повинні керуватися працівники ДПС України, коли регулярно проводять інформаційні кампанії з питань оподаткування та змін податкового законодавства, а також створити гнучку та мобільну систему високоякісного інформаційного обслуговування, надати необхідну методичну та консультаційну допомогу.

Таблиця 1.1.

**Систематизація психологічних рис поведінки працівників
податкових органів [18, 19]**

Риси характеру працівників податкової служби	Типові прояви поведінки працівників у спілкуванні з платниками податків	Основні завдання етики працівників ДПС
Тактовність і лаконічність	<ul style="list-style-type: none"> - аргументована та стисла розмова - надавати перевагу діалогу, а не монологу - намагатися погоджуватись, а не заперечувати 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищувати довіру і впевненість суспільства в його етичних діях. 2. Узаконити накладення санкцій за неетичну поведінку 3. Зменшити кількість неетичних вчинків шляхом їх осуду та покарання за них. 4. Виховувати чуйність та підвищувати підготовленість працівників ДПС до ухвалення більш етичних варіантів рішень. 5. Долати невпевненість у виборі між етичною та неетичною поведінкою. 6. Розвивати здібності та вміння аналізувати етичний і вартісний результат своєї діяльності. 7. Допомогти працівникам ДПС у вирішенні дилеми співвідношення етики вчинку і власного інтересу. 8. Підвищувати моральний і психологічний розвиток державних службовців
Ввічливість	<ul style="list-style-type: none"> - звертаючись до конкретного відвідувача, враховувати його стать, вік, манеру спілкування; - не вживати жаргонних слів і виразів, завжди уникати лайки; - м'яко заперечувати; - спілкування з відвідувачем закінчувати подякою 	
Емоційна стриманість	<ul style="list-style-type: none"> - дати відвідувачеві змогу подискутувати; - висловити захоплення логікою платника податків; - уникати категоричності. 	
Толерантність	<ul style="list-style-type: none"> - сприймати без агресії думки, які відрізняються від власних; - адекватно реагувати на особливості поведінки та способу життя платників податків; - демонструвати терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, вірувань тощо. 	
Компетентність	<ul style="list-style-type: none"> - підтримувати впевненість у своїй компетентності і в компетентності платника податків; - вміло демонструвати навички і здібності набуті під час навчання, професійної підготовки. 	

Культура оподаткування включає в себе усвідомлення громадянами важливості сплати податків для країни та суспільства, а також розуміння прав і обов'язків щодо сплати податків. Платники податків повинні усвідомлювати, що податкові надходження до бюджету необхідні державі

для виконання своїх функцій (утримання армії, флоту, поліції, гідної освіти, охорони здоров'я тощо). Наразі ми не бачимо взаємодії між країною та платником, які мали б базуватися на взаємовідносинах. Платники не допускають думки про те, що податки їм повертаються у вигляді певних послуг та благ, і, схоже, твердо вірять, що ці гроші повинні безслідно зникнути десь всередині країни. Тому людей дратують можливі нововведення в податковій системі і підозрюють, що метою будь-якого нововведення є просто обкрадання громадян. У зв'язку з цим необхідно реально формувати, а саме розвивати податкову культуру як населення, так і працівників податкових органів.

1.2 Податкова культура: структура, принципи побудови та її стандарти

Податкова культура – це складна структура, яка характеризується своєю багатокомпонентністю. Культурна складова інституційного середовища податкової системи включає такі основні компоненти: інформаційна доступність між суб'єктами податкової системи, професійну самосвідомість, етику ведення бізнесу, високий рівень відповідальності платника податку. Роль культурної складової податкової системи є дуже важливою.

Для держави більш доречно буде попереджувати виникнення податкових правопорушень, аніж збільшувати ресурси для фінансування заходів, аби такі правопорушення виявити. З інституційного боку, культура оподаткування може бути виражена як переконання, цінності та знання, а також своєчасна сплата податків та обов'язкових відрахувань відповідно до чинного національного законодавства. Податкова дисципліна є вираженням рівня податкової культури. Адже вона формує та розвиває моральні та фінансові можливості платників податків виконувати свої податкові зобов'язання. Для розвитку національної системи оподаткування країна

повинна використовувати сучасні Інтернет-технології для надання вичерпної інформації про капітальні доходи та витрати платників податків. Така інформаційно-аналітична підтримка стимулюватиме певну інформованість населення та підвищить рівень соціальної відповідальності суб'єктів господарювання. Одним із суттєвих компонентів культури оподаткування є знання платника податків та рівень податкової обізнаності. Суть визначення поняття «податкова культура» можна розкрити через його структуру, як

показано на рисунку 2.1.

Рис. 1.2 Сутність дефініції «податкова культура»

Джерело: складено на основі [20, 21,22, 23]

Одним із основних принципів побудови податкової системи повинно бути поєднання фінансових інтересів з інтересами платників податків на основі створення партнерства. Науковець Пирого І.С. стверджує, що: «...до принципів культури оподаткування можна віднести такі:

- стимулювання технологій (нові технології в виробництві, науково-технічний прогрес);

- стимулювання інвестиційної діяльності (пільги);
- обов’язковість (становлення норм, визначених платежів, відповідальність за порушення);
- рівнозначність та пропорційність надходжень рівних частин податків й зборів;
- рівність обов’язків сплати податків й зборів;
- соціальна справедливість (економічний обґрунтований неоподатковуваний мінімум доходів громадян);
- стабільність (незмінність податків й зборів);
- економічна обґрунтованість (показники розвитку національної економіки);
- рівномірність (строки сплати)» [24, с. 74-79].

Робота податкових органів багато в чому залежить від взаємовідносин з платниками податків. Платники податків переважно є партнерами держави, а їхні кошти є основним джерелом доходів держави. Тому платникам податків необхідно приділяти більше уваги роз’ясненню юридичних дій, адже податкове законодавство через його складність та неоднозначність зрозуміле не всім. Більшість податкових спорів виникає лише через те, що платники податків не розуміють певні положення податкового законодавства так, як це розуміють податківці. З іншого боку, якщо платники податків дотримуються податкового законодавства, податкові органи також працюватимуть ефективно. Але все залежить від високого рівня культури оподаткування саме у країні. В Україні, та у більшості пострадянських країн, поява формальної інституціоналізації передують умовам її ефективного функціонування. Причина – відсутність належної законодавчої бази та досвіду податкової реформи, що призвело до дублювання податкового законодавства в західних країнах. Запроваджуючи формальні інститути, слід враховувати, що вони повинні відповідати рівню неформальних відносин. Тому процес інституціоналізації податкової культури слід розглядати як процес поступової заміни на добровільну сплату податків і зборів

платниками податків, розробку нових форм і методів організації податкових відносин з метою досягнення стандартизованого та передбачуваного процесу в рамках національної стратегії щодо формування податкової культури.

Д. Касімов пропонує такі етапи цього процесу: «...виникнення потреби в додаткових бюджетних коштах, задоволення якої вимагає спільних впорядкованих дій;

- формування загальних цілей і завдань розвитку;
- розробка норм, процедур податкової діяльності;
- інституціоналізація розроблених норм і правил, тобто вироблення механізму їх практичної реалізації;
- встановлення системи диференційованих заходів і форм відповідальності (системи податкових санкцій) за їх недотримання» [25].

Для того, щоб розглянути інституціональні основи організації податкової культури перш за все необхідно визначити структуру її системи формування (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Складові податкової культури саме за рівнями прояву та різними суб'єктами впливу [1, 26]

<i>Рівні реалізації – суб'єкти</i>	<i>Платники податків</i>	<i>Контролюючі органи</i>	<i>Держава</i>
Індивідуальний рівень (мікро)	Інтеріоризація індивідом соціальних структур (габітус)	Поведінкові паттерни та диспозиції	Норми громадянського суспільства
Соціальний рівень	Соціальний капітал	Культура діяльності податкових органів	Суспільна довіра
Державний або соціетальний рівень (макро)	Податкова мораль	Політика в сфері адміністрування податків	Податкова політика

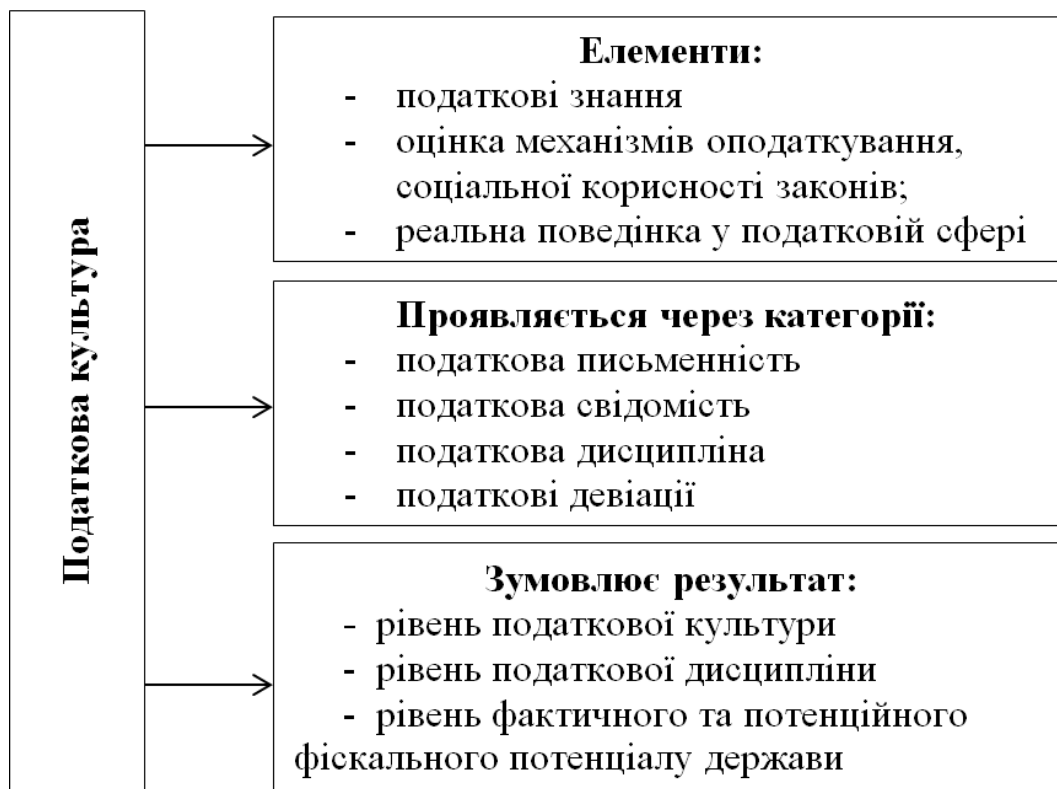
Внутрішній зміст формування податкової культури включає три рівні, що взаємопов'язані між собою.

Таблиця 1.2 показує, що на індивідуальному (мікро) рівні платники

податків повинні розуміти соціальні структури. Це процес інтеграції соціальних норм і цінностей у внутрішній світ людини. Можна припустити, що на цьому етапі накопичується кількість прийнятих індивідом норм, а засвоєні ним цінності трансформуються в нову якість, а саме виявляється у зміні поведінки різних людей під впливом важливих змін у структурі та розвитку особистості. Адже, інтеріоризація є тим свідченням успішної адаптації особистості до суспільства.

Роль держави на цьому рівні дуже важлива, оскільки вона є правовим гарантом прав людини. Громадянське суспільство починається з громадян та їх прав і свобод для забезпечення гідності особистості. В ідеалі громадянське суспільство можна розглядати як суспільство, в якому між людьми існують розвинені економічні, культурні, правові та соціальні відносини. Це своєрідний соціальний простір, у якому люди взаємодіють як автономні особистості та формують складні багаторівневі громадянські зв'язки та мережі взаємозалежності під час взаємодії, створюючи тим самим власне соціальне життя та власне суспільство [26]. Хоча громадянське суспільство є автономною сферою в суспільстві, держава все ж має бути основоположником норм людської поведінки і повинна дотримуватися свідомого громадянина (у нашому випадку — платників податків і контролюючих органів), які б об'єднувалися у свою своєрідну модель, у якій саме люди як свідомі громадяни своєї спільноти мають спільні обов'язки і діють відповідно до них.

Сутність такого феномена як «податкова культура» можна відобразити на рисунку в комплексі з її елементами, категоріями та результатом існування (рис. 2.3).

Рис. 1.3 Декомпозиція сутності податкової культури [28]

Висновок до розділу 1

Висновок дослідження полягає в тому, що розвитку культури оподаткування гальмує те, що платники податків усвідомлюють абсолютну несправедливість ситуації та відсутність надії на мету зміни існуючої системи оподаткування для досягнення справедливості. Однією з основних проблем формування та розвитку культури оподаткування є низький рівень довіри населення до необхідності сплати податків. Між державою та платниками є слабкі зв'язки, необхідно звертати увагу на права платників податків та виконання державних функцій відповідно до законодавства. На основі формування партнерства гармонійне поєднання національних фінансових інтересів та соціальних потреб платників податків має стати основою для формування інституційної основи розвитку національної культури оподаткування. Слід підкреслити, що ознаками культури оподаткування є умови реалізації прав та рівень виконання обов'язків всіх

суб'єктів податкових правовідносин – держави, податкових органів та платників податків. Формування культури оподаткування починається із співпраці та взаємної довіри між усіма учасниками податкових відносин, а відповідний рівень податкової культури дозволить досягти ефективних реформ. Тому розробка теоретико-методологічної основи розвитку культури оподаткування в майбутньому все-таки буде актуальним напрямом досліджень у сфері оподаткування.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

2.1 Характеристика сучасної податкової культури та грамотності населення

Оподаткування є основою забезпечення функціонування країни та суспільства, це своєрідне забезпечення потенціалу національного розвитку та соціального забезпечення громадян з низькими доходами. Податкова культура та податкова грамотність – найважливіша умова ефективного функціонування національної податкової системи. Це ціна цивілізації і нашого добробуту. Але не всі, особливо в ці важкі часи, замислюються над тим, що сплата податків – це загальнолюдська цінність. Антифіскальна поведінка дуже поширена в Україні. Дослідження показують, що податкова обізнаність та культура країни обернено пропорційна масштабу тіньової економіки. На основі сучасної системи оподаткування та стратегічних умов розвитку завданням податкового менеджменту є необхідність проведення широкомасштабної роз'яснювальної діяльності з метою покращення податкових знань та культури в процесі оподаткування населення.

Податкова грамотність – це знання і вміння, які формують правильне уявлення про податкову систему держави і дозволяють пересічному громадянину приймати вигідні для себе рішення. Важливим напрямком діяльності системи освіти нашої країни є турбота про молоде покоління – майбутніх нових платників податків, виховання саме у молоді високої податкової культури та вдосконалення податкової грамотності. Будучи громадянами держави, молоді люди повинні бути знайомі з вимогами законодавства і дотримуватися його. Кожна людина з дитинства має розуміти та усвідомлювати, що багатою та заможною країна може бути тільки при важливому та сумлінному виконанні її громадянами конституційного обов'язку зі сплати податків, адже податки забезпечать

можливість жити в цивілізованій країні. Для цього необхідно, щоб податкова культура досягла такого рівня, коли сплата податків буде не обтяжливим, а почесним обов'язком. Компанією DAI Global (Проект USAID «Трансформація фінансового сектора») були проведені дослідження (грудень 2019 року) і в звіті про результати загальнонаціонального опитування з питань фінансової грамотності представлена детальна інформація [29]. В опитуванні взяли участь 2007 українців віком від 18 до 79 років. Під час досліджень американські вчені враховували, що країна має високий рівень освіти, але населення України має дуже низький рівень довіри до податкової політики держави. Загальний індекс фінансової грамотності України становить 11,6. Цей індекс базується на балах, що відображають фінансові знання та фінансову культуру. Україна посідає останнє місце серед 30 країн, що брали участь в опитуванні. Результат України також нижчий, ніж середній показник (12,1) для шести сусідніх країн з низьким і середнім рівнями доходу, в яких проводилося опитування ОЕСР (Білорусь, Грузія, Угорщина, Польща, Російська Федерація, Туреччина). Також було виявлено, що наше населення має досить низький рівень обізнаності про ті податки, які вони зобов'язані сплачувати зі свого майна і доходів. У сприйнятті значної кількості громадян податки поки, як і раніше, залишаються недоступним для їх розуміння економічним об'єктом. Так, за даними соціальних опитувань, близько 47% респондентів вважає, що податки призначені головним чином для юридичних осіб. Близько 62% респондентів вважають, що в податках складно розібратися. І майже 84% громадян демонструє недовіру до податкової політики держави, вважаючи, що вона покликана виконувати лише фіскальну функцію. Також дослідження показали, що більшість опитуваних людей прагнуть покращувати свої знання в галузі фінансів, в тому числі в питаннях оподаткування.

Сьогодні молоді люди не розуміють тих податкових наслідків, які їм загрожують, і тих податкових вигод, які вони могли б отримати в разі своєї підготовленості з точки зору оподаткування. Сподіваємося, що незабаром в

Україні люди прийдуть до розуміння того, що податкова грамотність і податкова культура – це ті знання і навички, які необхідні кожній людині в повсякденному житті. Це однозначно свідчить про те, що програми з фінансової, а також податкової грамотності повинні бути пріоритетом для України. Важливо пам'ятати, що сьгоднішні діти і студенти – це майбутні платники податків. Ось чому навчання основам податкової грамотності доцільно починати в ранньому віці на початкових щаблях освітньої системи і вдосконалювати в подальшому. У багатьох країнах світу активно розробляються методи запровадження податкової грамотності як самостійного предмету або в рамках існуючих предметів, що вивчаються в навчальних закладах.

Культура оподаткування є частиною національної культури країни, пов'язана з діяльністю всіх учасників податкових правовідносин щодо достатньої та своєчасної сплати податків до бюджету, є показником ефективності оподаткування [30]. Через низький рівень культури оподаткування виникало все більше проблем, для вирішення цієї проблеми необхідно сформулювати національну стратегію та сформувати культуру оподаткування учасників процесу оподаткування. Громадяни часто ігнорують країну і думають, що вони не зобов'язані платити податки. Проте держава не дає їм зрозуміти, що податки використовуються для підвищення добробуту всього суспільства. Тому виникає ситуація ухилення від сплати податків [1].

Добровільна сплата податкових платежів є першочерговим чинником щодо наповнення державного бюджету. А за цим найперше стоїть податкова грамотність платників податків та населення зокрема. Громадяни розвинених країн чітко розуміють, що сплата податків – це вагомий і значний їх вклад в покращення рівня та добробуту життя цілої держави.

Іншим важливим чинником взаємодії платників податків і податкової системи є добровільна сплата податків та підприємницька ініціатива. Багато платників податків не усвідомлюють або не вірять, що добровільна повна

сплата податку їм повернеться у вигляді певних державних послуг та соціального забезпечення. Якщо підприємці є добросовісними платниками податків, то рівень добровільного оподаткування значною мірою залежить від простоти ведення бізнесу [31, с. 352]. З точки зору міжнародних рейтингів, динаміку зовнішнього бачення українських економічних змін у період 2018-2020 років відображено в Індексі глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) – масштабному науковому дослідженні Всесвітнього економічного форуму, результатом є рейтинг країн світу за рівнем економічної конкурентоспроможності. Україна посіла 85 місце серед 141 країни у Глобальному індексі конкурентоспроможності у 2019 році [32].

Іншим важливим чинником взаємодії платників податків і податкової системи є добровільна сплата податків та підприємницька ініціатива. Вчені О. Замасло, О. Бойчук трактують, що: «...значна частина платників податків ще не усвідомлює та й не вірить в те, що добровільна і повна сплата податків «повернеться» до них у вигляді певних суспільних послуг і соціальних гарантій. Якщо говорити про підприємців як платників, то рівень добровільності сплати ними податків значною мірою залежить від легкості ведення бізнесу» [31, с. 352].

Динаміку зовнішнього бачення економічних зрушень в Україні у період 2018-2020 років із позицій міжнародного рейтингування наведено в таблиці 2.1. Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – масштабне наукове дослідження, яке здійснюється Всесвітнім економічним форумом. Результатом цього дослідження є рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Позиція України в Індексі глобальної конкурентоспроможності у 2019 році – 85-те місце серед 141 країни [32].

Таблиця 2.1

Позиція України в міжнародних рейтингах [33]

Назва рейтингу	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Рейтинг свободи преси	101	102	96
Рейтинг найсильніших армій світу	30	29	27
Рейтинг конкурентоспроможності країн	59	54	55
Рейтинг економічної свободи	150	147	134
Рейтинг легкості ведення бізнесу	76	71	64
Рейтинг демократії	83	84	78
Рейтинг інноваційних економік світу	46	43	56

У рейтингу національної конкурентоспроможності, як і в інших рейтингах, Україна піднімалася і падала. Станом на цей рік Україна посідає 55 місце, а в 2014 році була 49-м, як і раніше найкращий показник. Рейтинг обирається Міжнародним інститутом управління розвитком на основі більш ніж 300 критеріїв. Розглядаються чотири основні аспекти економічного життя країни: бізнес-середовище, економічні та інфраструктурні умови та ефективність уряду [34].

У 2020 році Україна досягла прогресу в рейтингу свободи преси – ми піднялися на 96 місце. Наприклад, у 2015 році ми посіли 129 місце, а в 2019 році – 102. Водночас рейтинг України у світовому рейтингу знизився, тому ми піднялися через значне погіршення ситуації в інших країнах. Організація, яка складає рейтинг – «Репортери без кордонів» – зазначила, що «...Україні потрібно зменшувати вплив олігархів на ЗМІ і боротися з безкарним насильством проти журналістів...» [35].

Починаючи з 2014 року, демократичний рейтинг України поступово піднімався: тоді він 92-й, а цього року 78-й. Експерти The Economist розглянули п'ять наборів індикаторів: діяльність уряду, вплив населення на

політику, громадянські свободи, політична культура та вибори. З 2016 року позиція України в рейтингу інноваційних економік світу знижується. У 2014 році держава займала 49 місце, а в 2020-му – вже 56 місце.

Позитивні зрушення в Україні можна простежити за рейтингом Doing Business. Україна посідає 64 місце в рейтингу інвестиційної привабливості бізнес-середовища у 2020 році, а минулого року її рейтинг піднявся на 7 процентних пунктів. У 2019 році Україна посіла 71 місце в цьому рейтингу. З 2014 по 2018 рік рейтинг України піднявся на 24 місця [36].

За даними опитування 2020 податкового року, проведеного командою PricewaterhouseCoopers та експертами Світового банку, Україна посідає 65 місце, тож відстає на 11 пунктів [37]. Причинами втрати статусу Україною є, насамперед, агресивні дії інших країн, спрямовані на автоматизацію процесів і скорочення часу адміністрування податків, а також збільшення фінансового навантаження на китайські підприємства. Автоматизація та максимальне спрощення процедур стають світовим трендом. Як наслідок, показники деяких країн у рейтингу значно покращилися.

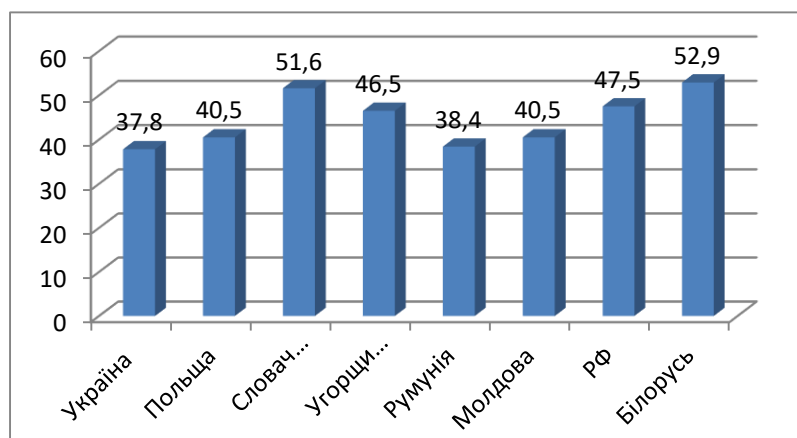
Наприклад, Туреччина, яка піднялася з 80-го на 20-е, скасувала податок на додану вартість капітальних вкладень, усунувши тим самим необхідність для компаній витратити час на погашення. Угорщина, яка торік піднялася з 86-го на 56-е місце, різко скоротила час, необхідний для перевірки коригування податку на прибуток. Такі країни, як Португалія, Франція, Польща та Литва, запровадили звіти в режимі реального часу до податкових органів. Україна все ще перебуває на підготовчому етапі та формує плани щодо подальшої оцифровки роботи податкових органів та реформування збору та адміністрування податків.

У тому самому дослідженні під назвою «Податки у 2020 році» зазначено, що ці реформи потребують часу, щоб вплинути на результати рейтингу. Основне питання, яке потребує належної уваги, – це велика кількість часу, що витрачається на податковий облік. Вітчизняні компанії витрачають в середньому 328 годин на рік, що вдвічі більше, ніж у

розвинених країнах. За тривалістю ПДВ наша держава посідає 176 місце із 190 [33]. Структура податку складається з трьох факторів: на неї впливає не тільки встановлений законом податок за певною ставкою податку, а й характер і форма сплати, зручність управління та квазіфінансовий платіж, який накладає тягар на суб'єкти господарювання як роботодавці. Для наочності розглянемо, будь ласка, рейтинг країн із точки зору загального обсягу податків та пожертв у відсотках від прибутку в 2019 році (рис. 2.1).

Протягом січня – лютого 2019 року підрозділами аудиту ДФС було проведено 800 планових перевірок платників податків; 1800 позапланових перевірок та 400 зустрічних звірок. Зокрема, проведено 26 перевірок фінансових установ з відокремленими підрозділами, в результаті яких донараховано 165,2 млн гривень.

За результатами контролю за дотриманням валютного законодавства загальна сума штрафів за порушення строків сплати у сфері зовнішньоекономічної діяльності склала 75,3 млн ОАЕ, загальний податок на прибуток іноземних юридичних осіб зріс на 172,2 млн грн. Проведено 135 перевірок документів на відповідність національному митному законодавству України, що призвело до збільшення на 227,7 млн грн. грошових зобов'язань [40].

Рис. 2.1 Рівень оподаткування сусідніх країн у 2019 р.

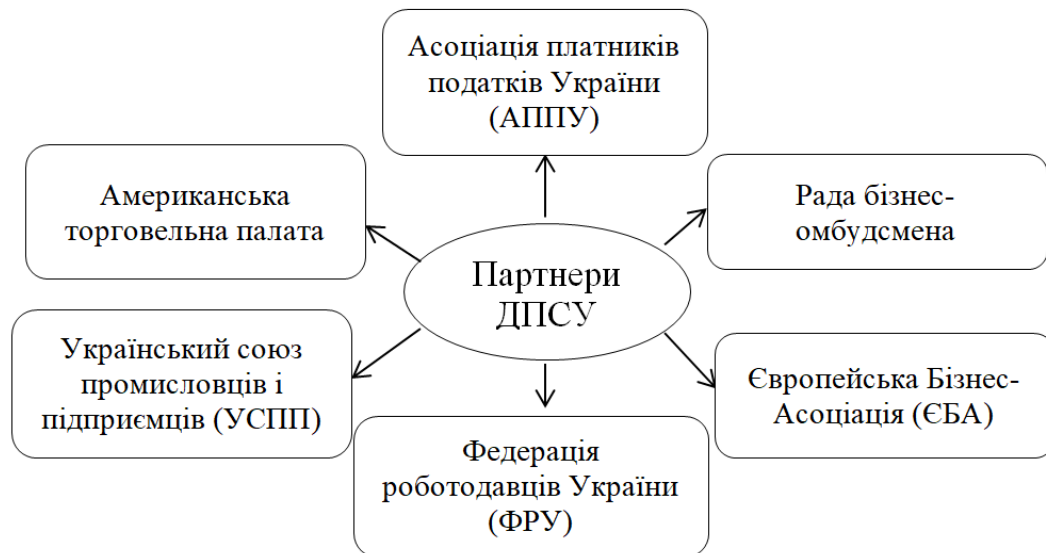
Джерело: складено на основі [39]

Загалом за результатами контрольно-перевірочної роботи бюджет збільшився на 6,9 млрд ОАЕ, з яких узгоджено 1,8 млрд (у тому числі

податок на основний прибуток – 493 млн та податок на додану вартість – 623 млн).

Фактичний внесок підрозділу аудиту в забезпечення надходжень до бюджету становить 1,549 млрд ОАЕ: забезпечення надходжень у розмірі 676 млн ОАЕ, зменшення цільового від’ємного податку на прибуток на 4,113 млрд ОАЕ та уникнення неоподаткування в майбутньому на 740 млн грн. млн. грн., зменшуючи від’ємне сальдо податку на додану вартість, включеного до наступного податкового кредиту після бюджетного відшкодування, зменшуючи 133 млн. грн. [40].

Без партнерів, у тому числі, в середовищі бізнес-спільноти, інститутів громадянського суспільства, успіху не досягнути. Саме тому вибудовано нову систему комунікацій із зовнішнім середовищем. Тому в червні 2020 року була створена Комунікаційна податкова платформа. Це – новий формат підтримки ефективного діалогу між бізнесом і службою: оперативне звернення та вирішення проблемних питань сприяло утвердженню нового іміджу Державної податкової служби. Такий формат забезпечив найкоротший шлях від точкових проблем до їх системного вирішення. Він виправдав себе, у тому числі, під час карантинних обмежень. За час її функціонування було опрацьовано понад та близько 400 колективних запитів. Серед саме наших надійних партнерів: а це Асоціація платників податків України (АППУ), Федерація роботодавців України (ФРУ), Український союз промисловців і підприємців (УСПП), Рада бізнес-омбудсмена, Європейська Бізнес Асоціація (ЄБА), Американська торговельна палата (АСС) та інші (рис 2.2).

Рис. 2.2 Партнери Державної податкової служби України

Джерело: складено автором на основі [40]

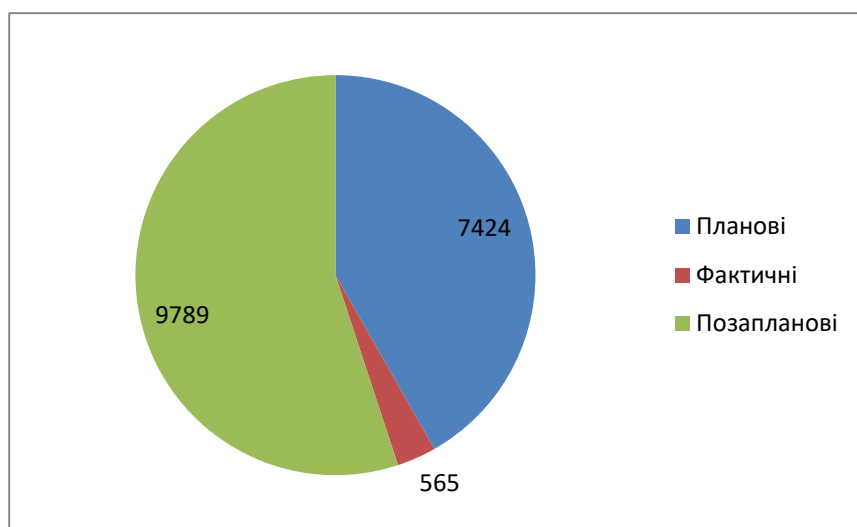
У 2020 році уповноваженими підрозділами з питань запобігання та виявлення корупції органів ДПС було розроблено та впроваджено:

- порядок врегулювання конфлікту інтересів в органах ДПС;
- порядок організації роботи з питань запобігання та виявлення корупції в органах ДПС;
- методичні рекомендації щодо розгляду повідомлень від викривачів;
- антикорупційну програму ДПС на 2020-2022 роки, яка погоджена Національним агентством з питань запобігання корупції;
- анонімне опитування серед працівників ДПС щодо рівня сприйняття корупції.

За результатами контрольної-перевірочної роботи органами податкової служби у 2020 році до державного бюджету надійшло (сальдо) 567,4 млрд грн., що на 21,5% (100,5 млрд грн) більше, ніж за 2019 рік [41].

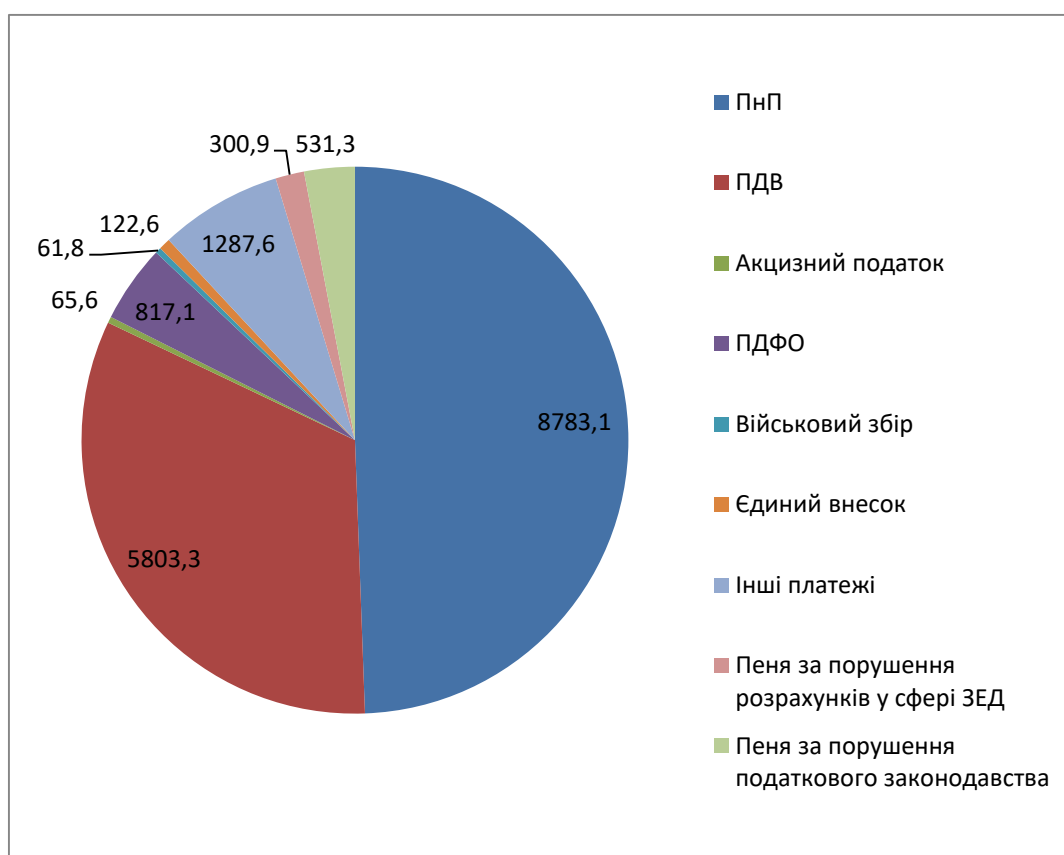
Поряд з цим проведено 42,2 тис перевірок. Документальними перевірками охоплено: 0,7 % від зареєстрованих юридичних осіб (8,7 тис.) та 0,7% від зареєстрованих фізичних (самозайнятих) осіб (13,6 тис); сума втрат становить: 20,2 млрд грн. (з податку на прибуток 4 млрд, з ПДВ – 16,2 млрд).

За результатами перевірок зафіксовано порушень, що становлять 17778 млн грн.

Рис. 2.3 Донарахування за видами податкових перевірок у 2020 р., млн. грн

Джерело: складено на основі [41]

Рис. 2.4 Види нарахувань податків/зборів/інших платежів у 2020 р., млн грн

Джерело: складено на основі [41]

З метою виконання бюджетних призначень по платежах, контроль за

справлянням яких покладено на ДПС, та надходжень єдиного внеску організовано роботу структурних підрозділів ДПС та її територіальних органів з актуалізації інформації (близько 10 разів на місяць) щодо очікуваних надходжень податків, зборів до державного та місцевих бюджетів та надходжень єдиного внеску у розрізі територіальних органів ДПС. Для забезпечення ефективного прогнозування руху коштів на єдиному казначейському рахунку та проведення Казначейством своєчасних фінансових операцій Мінфіну, Казначейству та Пенсійному фонду України (у частині надходжень єдиного внеску) тричі на місяць надавалася інформація щодо поденних, потижневих та помісячних очікуваних показників доходів до державного і місцевих бюджетів від загальнодержавних податків і зборів, 4 місцевих податків і зборів, надходжень на депозитні рахунки митних органів та бюджетного відшкодування податку на додану вартість, а також єдиного внеску.

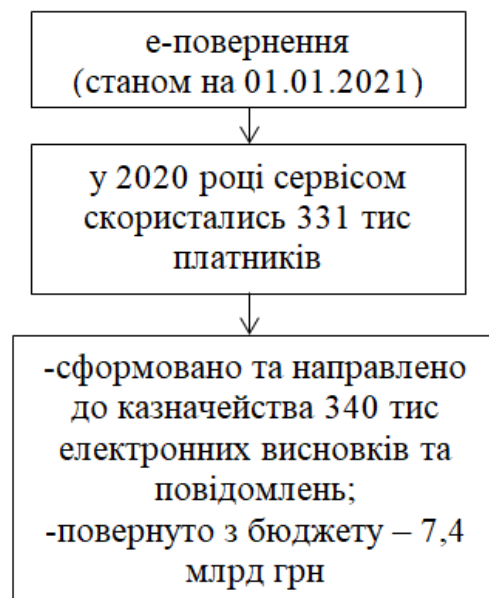
Рис. 2.5 Результати податкового контролю у 2020 р.

Джерело: складено на основі [41]

За 2020 рік в інформаційно-телекомунікаційних системах (далі – ІТС)

ДПС опрацьовано та забезпечено рознесення до ІКП (інтегрованої картки платника) 248,7 млн розрахункових документів. Для проведення звірки стану розрахунків платників з бюджетами за податками і зборами, а також фондами пенсійного та соціального страхування за єдиним внеском в ІТС «Електронний кабінет» функціонує електронний Сервіс «надає зведену інформацію про стан розрахунків за бюджетом та цільовими фондами згідно з вимогами Державної податкової адміністрації» (надається в електронній формі за результатами опрацювання зведеного запиту про стан розрахунків за бюджетом та цільовим фондом до держадміністрації м. оподаткування).

У 2020 році до Державного податкового управління надійшло та оброблено понад 169 тис. електронних запитів на зведення стану розрахунків за бюджетами та цільовими фондами. Спростить процедури повернення коштів за помилки та/або переплати ДПС вже рік діє сервіс «Е-повернення» (рис. 2.6), який надав можливість платникам подати заяву на повернення коштів через Електронний кабінет або Єдине вікно, отримати підтвердження, що заява прийнята органом ДПС до розгляду, та в нормативно встановлені терміни одержати суму повернень на свій рахунок або зарахування таких коштів у рахунок інших платежів.

Рис. 2.6 Електронний сервіс ДПС – е-повернення

Джерело: складено на основі [41]

Цього року послугою скористалося загалом 331 тис. осіб, з них 180 тис. осіб звернулися за поверненням податку, а 150 тис. громадян отримали право на відшкодування податку через декларації про майновий стан та доходи. Територіальним органом державної податкової служби опрацьовано 238 тисяч заяв, які сформовано та подано до Мінфіну електронний звіт на суму 7,2 мільярда гривень. Також до Міністерства фінансів було надіслано електронне повідомлення з проханням повернути 311 мільйонів податків грн.

Спостерігається і розвиток та вдосконалення інших податкових електронних сервісів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Податкові електронні сервіси [43]

е-акциз (2 підпроекти)	е-РРО (3 підпроекти)	е-податки (2 підпроекти, 50 сервісів)	Об'єднана звітність	Info-TAX (близько 20 сервісів)
Цифрова трансформація контролю за дотриманням порядку розрахункових операцій	Цифрова трансформація контролю за дотриманням порядку розрахункових операцій	Цифрова трансформація адміністрування податків, зборів, платежів, єдиного внеску	ПДФО та ЄСВ	Стан розрахунків з бюджетом, реєстраційні та облікові дані; результати обробки документів, виникнення податкового боргу; строки подання звітності та сплати податків

З метою забезпечення методологічної складової чинної системи єдиного платежу податково-бюджетно-бюджетного та позабюджетного рахунків та створення спрощеної системи з використанням єдиного рахунку у 2020 році внесено 18 проектів нормативно-правових актів та адміністративних законопроектів (3 проекти постанов Кабміну).

сформульовано Міністром України, 6 наказів Міністерства фінансів України, 9 наказів Державного податкового управління) та 21 проект заяв про внесення змін до ІТС ДПА, у тому числі щодо створення нових функцій в ІТС. «Податковий блок» та запровадження податків на ІТС «Електронний кабінет» Єдиний внесок, єдиний внесок, єдиний національний внесок на соціальне страхування; звіт про платників податків-юридичних осіб та джерел доходів для органів місцевого самоврядування; завантаження податкових надходжень на центральний рівень, витрати, індивідуальні внески та реквізити рахунків до інформаційної системи Національного податкового бюро; внести зміни до ІТС «податковий блок» та ІТ Відповідно до вимог статті 4 Закону України від 04.12.2020 № 1071-IX «Електронний кабінет» «Про соціальний супровід застрахованих осіб та підприємств на період проведення обмежувальних протиепідемічних заходів для запобігання поширенню епідемії» визначено коронавірусом гостра респіраторна хвороба COVID-19, спричинена вірусом SARS-CoV-2». Також змінився ІТС ДПА, який не включає нараховані штрафи та період карантину. за несвоєчасну сплату податків у зв'язку з епідемією коронавірусу COVID 19 Занижена сума податкових зобов'язань.

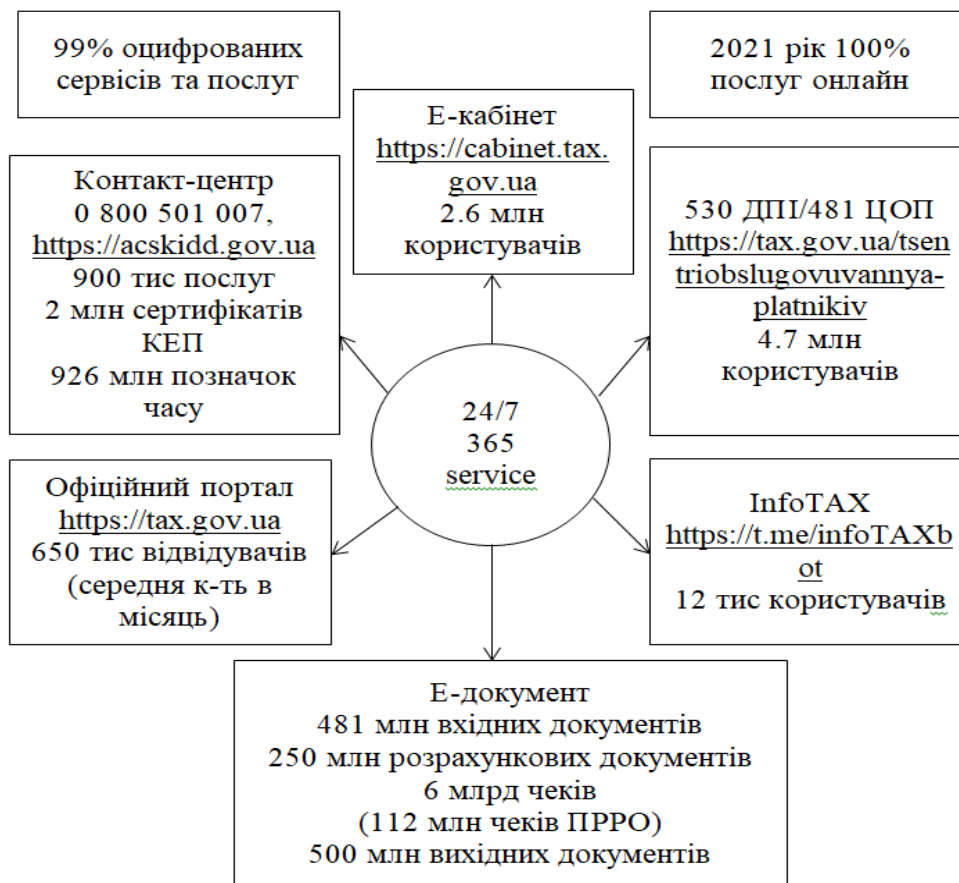
Проведено зміни і в такому електронному сервісі як Е-кабінет:

- оновлено інтерфейс е-кабінету;
- додано такі функції як «Пошук фіскального чека» та «Пошук акцизної марки»;
- розширено можливості сплати фізичними особами податків;
- забезпечено створення токена API (англ. Application Programming Interface,) доступу до реєстрів відкритої частини Е-кабінету;
- забезпечено створення API е-кабінету;
- отримання витягу на запит на отримання інформації щодо відповідальних осіб платника;
- отримання повідомлень про виникнення податкового боргу та необхідність сплати податків, обробки електронних документів.

Через несприятливу ситуацію економічного та соціального розвитку у 2020 році загальний задекларований дохід у 2020 році зросте з 67 млрд грн до 5,6% з 2019 року.

У 2020 році була проведена роз'яснювальна робота ДПС, внаслідок якої:

- організовано понад більше 100 тис роз'яснювальних заходів щодо впровадження, необхідності та простоти використання РРО;
- більше 70 тис осіб (з них біля 63 тис ФОП) взяли участь у спільних 4475 онлайн та офлайн заходах.

Рис. 2.7 Податкові сервіси

Джерело: складено на основі [41]

Протягом 2020 року ДПС організовано та проведено низку зустрічей міжнародного характеру за участі керівництва ДПС з представниками податкових органів іноземних країн, міжнародних організацій, дипломатичних представництв іноземних держав в Україні. Зокрема,

організовано зустрічі з керівництвом посольств США, Франції, Туреччини, Швеції, Бельгії в Україні, Представництва ЄС в Україні. У лютому 2020 року проведено зустріч керівництва ДПС та Податкової агенції Швеції з метою обговорення майбутнього проєкту співробітництва та підписання Меморандуму про співробітництво між ДПС та Податковою агенцією Швеції. Під час онлайн зустрічей з представниками податкових органів Швейцарії та Нідерландів обговорювалися питання посилення співпраці у сфері обміну інформацією у контексті Плану дій BEPS. У межах імплементації положень Угоди FATCA (угода між Урядом України та Урядом США) проводилися онлайн консультації з фахівцями Служби внутрішніх доходів США. У серпні 2020 р. організовано візит до ДПС делегації представників Міністерства фінансів та Національної адміністрації доходів Республіка Польща, під час якого обговорювалися питання можливості розширення двостороннього співробітництва у сфері адміністрування ПДВ. У рамках членства ДПС у Внутрішньо-європейській організації податкових адміністрацій (ІОТА) організовано участь у засіданнях Виконавчої ради, Генеральної Асамблеї, технічних семінарів та форумів ІОТА. З метою проведення консультацій щодо проходження експертного огляду Глобального форуму ОЕСР з прозорості та обміну інформацією організовано онлайн зустрічі фахівців ДПС з експертами Глобального форуму. Крім того, протягом року проводилися регулярні зустрічі з представниками Податково-бюджетного департаменту Міжнародного валютного фонду, Офісу технічної допомоги Департаменту казначейства США, Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ), Програми з підтримки управління державними фінансами в Україні (EU4PFM), у тому числі організовано участь у засіданнях керівних органів міжнародної технічної допомоги, що реалізуються у співпраці із зазначеними міжнародними організаціями. Розпочато перемовини зі Світовим банком, Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), Турецьким фондом ТІКА, Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) щодо

підтримки у реалізації проєктів реформування ДПС. 24 – 25 вересня 2020 року в ДПС проведено міжнародну конференцію «Імплементация Плану дій BEPS в Україні» за участю представників Міністерства фінансів України, інших державних органів, провідних аудиторських компаній, податкових органів Польщі і Литви та ключових міжнародних партнерів (Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Управління технічної допомоги Міністерства фінансів США, Німецької асоціації міжнародного співробітництва (GIZ), Європейської організації внутрішнього податкового адміністрування (ІОТА), Міжнародного валютного фонду).

Станом на 2021 рік платники податків мають змогу отримувати зручні та доступні послуги в податковій мережі обслуговування платників, яка налічує 561 точку доступу по всій країні (у т.ч. 481 центр обслуговування платників, створених при територіальних органах ДПС). Комплекс послуг та сервісів цих точок доступу включає надання адміністративних, консультаційних та інформаційних послуг, прийняття податкової звітності та надання послуг кваліфікованого електронного підпису. Перелік адміністративних послуг, що надаються ДПС та її територіальними органами, включає 126 послуг. Так, з початку року надано 4 703 081 адміністративну послугу.

Проведення єдиної інформаційної політики, у т.ч. централізоване управління інформаційними потоками, медіа-планування щодо висвітлення податкового законодавства, актуальних питань діяльності ДПС та її територіальних органів сприяє широкій ретрансляції у ЗМІ інформаційних матеріалів про діяльність ДПС, її територіальних органів та державну податкову політику, а також законодавство з питань єдиного внеску. ДПС та її територіальними органами упродовж 2020 року було: організовано та проведено 296 прес-конференцій та брифінгів, а також 908 інших заходів за участі представників ЗМІ; керівництвом органів ДПС надано ЗМІ 2 408 інтерв'ю та коментарів; підготовлено та розміщено на офіційному вебпорталі ДПС та у засобах масової інформації 18 955 інформаційних повідомлень з

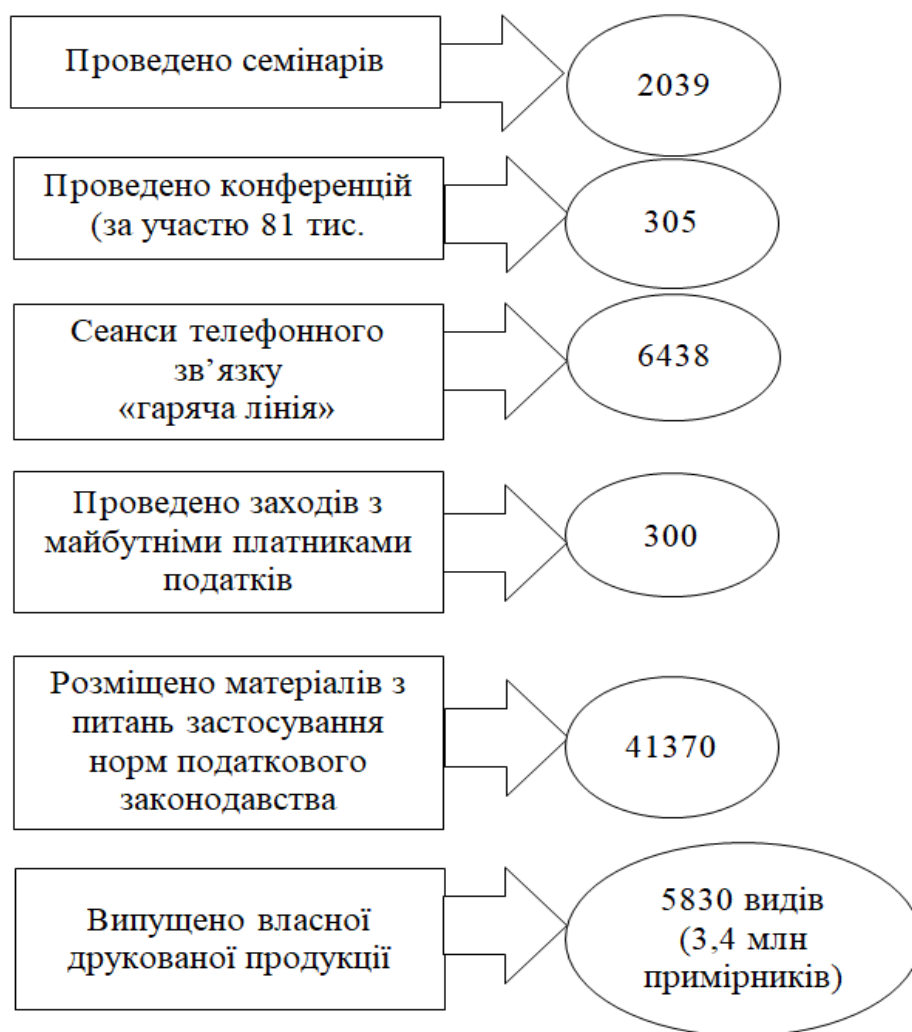
питань діяльності ДПС; надано відповіді на 995 запитів ЗМІ.

Для широкого та оперативного інформування платників податків та громадськості щодо практики застосування законодавства з питань, що належать до компетенції ДПС, та новацій у податковому законодавстві протягом 2020 року ДПС та її територіальними органами організовано та проведено 3 інформаційні кампанії: новації у сфері застосування реєстраторів розрахункових операцій; декларування громадянами доходів, отриманих у 2019 році; новації податкового законодавства, передбачені Законом № 466-ХІІ [44].

Також протягом 2020 року фахівцями органів ДПС підготовлено понад 41 тис. матеріалів з питань податкового законодавства та єдиного внеску для ЗМІ, а також проведео значну кількість заходів, спрямованих на підвищення рівня комунікації та з метою підвищення податкової культури платників (рис. 2.8).

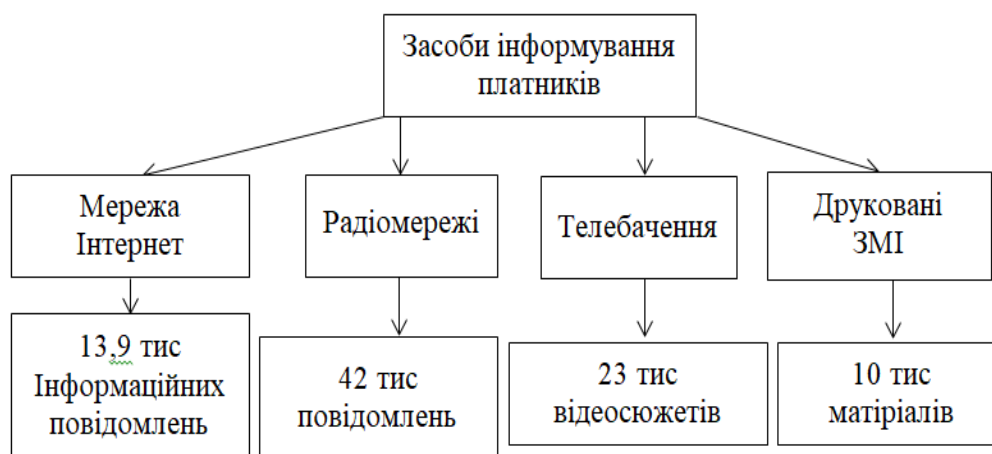
Для забезпечення участі громадськості та представників бізнес-спільноти у реалізації державної політики у сфері діяльності ДПС, у процесі підготовки проєктів актів, для забезпечення прозорості, відкритості та підзвітності діяльності Служби при ДПС створено тимчасовий консультативно-дорадчий орган – Громадську раду. Наказом ДПС від 23.01.2020 № 24 затверджено персональний склад цього тимчасового консультативно-дорадчого органу [41].

Для інформування платників з питань діяльності органи ДПС найбільш активно використовували інтернет-ЗМІ та радіо. Так, у засобах масової інформації упродовж 2020 року з питань діяльності ДПС вийшло: у мережі Інтернет – 139 тис. інформаційних повідомлень; у радіомережі – 42 тис. повідомлень; на телебаченні – 23 тис. відеосюжетів; у друкованих ЗМІ – майже 10 тис. матеріалів (рис. 2.9).

Рис. 2.8 Проведені заходи ДПС у 2020 р.

Джерело: складено автором на основі [41]

Рис. 2.8 Проведені заходи ДПС у 2020 р.

Джерело: складено автором на основі [41]

З метою налагодження співпраці ДПС із закладами вищої освіти

підписано 7 меморандумів: із Західноукраїнським національним економічним університетом; Київським національним торговельно-економічним університетом; Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого; Київським національним університетом імені Тараса Шевченка; Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана; Національним авіаційним університетом; ДПС та Університетом Державної фіскальної служби України. Також у 2020 році працівники апарату ДПС проходили онлайн навчання за онлайн курсами на освітніх е-платформах, зокрема Prometheus, EdEra, Відкритий Університет Майдану, Soursera, UniversityoftsePeople, KhanAcademy, Освітній хаб міста Києва, за результатами якого працівниками було передано до Департаменту кадрового забезпечення та розвитку персоналу 1775 сертифікатів для нарахування кредитів ЄКТС (Європейська кредитно трансферна-накопичувальна система) [41].

2.2. Оцінка податкової культури населення як інструменту уникнення податкових правопорушень

З найдавніших часів тема оподаткування була дуже важливою, оскільки успішно наповнена державна казна є запорукою стабільності та розвитку держави. Успішно наповнена, тобто коли податки утримуються так, що платники не відчують надмірного податкового тиску і цілком усвідомлюють всю важливість сплати податків на користь своєї держави та суспільства в цілому.

У сучасних умовах особливу увагу необхідно приділяти забезпеченню національного економічного зростання, формуванню та реалізації ефективних національних стратегій розвитку, досягненню національної стабільності, стабільності економічної безпеки, особливо фінансової.

Забезпечення фіскальної безпеки країни є необхідною та важливою передумовою економічної модернізації та реформування країни та відповідності вимогам європейських стандартів. Національна фіскальна

безпека визначається як стан захисту фінансових інтересів країни, підприємств і громадян; бюджетна та податкова системи своєчасно виконують свої функції, повно реагують на виклики, протистоять зовнішнім і внутрішнім ризикам і загрозам.

Фіскальна прозорість є ключем до підвищення фінансової грамотності. Остання передбачає підвищення якості економічної освіти, професійні експертні дискусії, новини. Фіскальна політика може подаватися у простій, зручній та доступній для пересічного користувача формі. Все більшої популярності набуває журналістика на основі аналітичної обробки її великих та відкритих даних. Найбільш цікавими є вітчизняні проекти «Texty.org.ua», «Ціна держави» від CASE Україна [45], факт-чекінг «VoxCheck» та Індекс моніторингу реформ «iMoPe» від «VoxUkraine».

В сучасному економічному просторі виникає питання необхідності вдосконалення системи оподаткування не лише з фінансової та політичної точки зору, а й позиції соціальної проблеми. Адже платники податків не довіряють фіскальним органам, а, відповідно, і державі. В свою чергу це тягне за собою недоотримання коштів державою через те, що платники податків приховують свої доходи, подають недостовірну інформацію щодо їх отримання тощо. Тому варто приділити значну увагу формуванню і розвитку податкової культури населення.

Науковець Кирилов О. Д зазначає: «...Податкова культура – це складне соціально-економічне явище, і аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення терміну «податкова культура». Можна узагальнити та сказати, що, на думку вчених, під податковою культурою розуміють: «...рівень розвитку суспільства, виражений в існуючих нормах системи оподаткування, глибині податкових знань населення, умовах розвитку підприємництва, а також в усвідомленні потреби виконання податкових зобов'язань» [46].

Проте, в Україні значна частина платників податків ще не усвідомлює та й не вірить в те, що добровільна і повна сплата податків повернеться до

них у вигляді певних суспільних послуг та соціальних гарантій. Однак це не єдина проблема. Ще одним чинником приховування своїх доходів підприємцями є складність та нестабільність податкового законодавства. Можливо, якщо держава дасть можливість підприємцям простіше провадити свою діяльність, то бізнесмени будуть легше ділитись грошима з державою. Адже, вони будуть розуміти, що попри те, що вони віддають частину свого прибутку, держава забезпечить його цільове використання на суспільно корисні потреби, і, відповідно, буде менше часу витрачено на розуміння нововведень податкового законодавства, та й працівники податкових органів зможуть пояснити та допомогти і бути сервісною, а не каральною службою.

Як свідчить досвід зарубіжних країн, говорити, що їхні громадяни отримують задоволення від сплати податків, неправильно, але свідоме ставлення до їх змісту, функції та необхідності є нормою. Іншими словами, оподаткування в західних державах розглядається як громадянський обов'язок перед країною і забезпечує його підтримку. Шлях, який пройшли країни вже із усталеними правовими традиціями, показує, що бюджетні видатки, які використовуються для підвищення культури оподаткування та підвищення обізнаності громадськості в податковій сфері, спрямовані на добровільну сплату податків, що значно нижчі за витрати на примусове управління. Система оподаткування є важливим інструментом у забезпеченні економічного, соціального та культурного потенціалу розвитку країни. Тому потрібно приймати міри щодо покращення ситуації навколо сфери оподаткування.

Пріоритетними напрямками підвищення податкової культури є:

- прийняття законів про спрощення податкового законодавства та вдосконалення механізмів вирішення податкових спорів;
- проведення спеціальних занять, дискусій, зустріч з представниками податкових органів в школах та університетах;
- в цілях виховання законослухняних громадян повинні бути задіяні різні інформаційні й освітні засоби, телебачення та радіомовлення;

- проведення в старших класах школи лекцій про податки досвідченими співробітниками податкових органів, так поліпшиться імідж податкової служби і можна досягти додаткового ефекту – професійна орієнтація в ряди податкових служб;
- розробка та впровадження схеми покращення якості виконання податкових процедур [47, 48].

Підвищення рівня податкової культури населення потребує все більше нових і сучасних підходів. Інформаційно-роз'яснювальна робота є одним із таких підходів у забезпеченні отримання необхідної інформації платниками та наданні відповідей на питання, що періодично виникають при розгляді проблем оподаткування.

Культура оподаткування, насамперед, включає розуміння громадянами важливості оподаткування та розуміння ними прав і обов'язків поточних процедур оподаткування в країні. Заходи, що вживаються податковими органами, мають надати громадянам електронні послуги, які зараз дуже важливі, які сприятимуть зміцненню податкової культури та стимулюють платників податків сплачувати податки, збільшуючи тим самим надходження до державного бюджету.

Висновки до розділу 2

За результатами дослідження можна стверджувати, що у формуванні податкової культури залишається багато проблем, зокрема низький рівень добровільної сплати податків. Про це свідчить велика кількість платників податків, які порушують податкове законодавство. Слід також наголосити, що контролюючі органи вживають різноманітних заходів для покращення податкових відносин України та поступово дають позитивні результати. Однак на думку платників податків також варто звернути увагу, які вважають, що значну частку становлять високі податкові ставки, надмірне та незбалансоване податкове навантаження, необгрунтовані перевірки бізнесу, контрабанда на ринку, корупція, неоднозначність чинного законодавства,

непрозорість окремих процедур адміністрування податків призвели до посилення конфліктності відносин між платниками та ДПС України, а також іншими контролюючими органами.

Підвищення податкової грамотності населення потребує все нових і сучасних методів. Підвищення рівня обізнаності є одним із напрямків, де платникам податків надають необхідну інформацію та відповідають на запитання, які регулярно виникають при розгляді податкових тем. Культура оподаткування включає розуміння громадянами важливості сплати податків та розуміння їхніх прав та обов'язків, пов'язаних із нинішньою системою оподаткування в країні. Заходи, що вживаються податковими органами, мають надати громадянам електронні послуги, які сприятимуть зміцненню культури оподаткування, збільшуючи тим самим надходження до державного бюджету.

Тому підвищення рівня культури соціального оподаткування сприятиме підвищенню обізнаності населення, створенню умов для усвідомлення громадянами податкової відповідальності, збільшенню податкових надходжень, компенсації можливих збитків у національному та місцевих бюджетах, посиленні фіскальної складової національної безпеки.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Ефективне підвищення культури оподаткування є важливою умовою інтеграції України у міжнародний (світовий) ринок.

Від механізму реформування податкового законодавства України залежить подальший розвиток економічної культури. Нині в українському суспільстві податкові органи мають негативний вплив на деякі фактори, як-от:

- Висока тіньова економіка та масштабна корупція;
- Податковий тиск на всіх платників;
- Невдоволення платників податків (підприємців).

Україна посідає слабкі позиції у міжнародних рейтингах ефективності податкової культури. Основними факторами, які мають значний вплив на податкову систему України, є розмір податкового навантаження та податкова ставка. Вони перевантажують систему тривіальними податками – витрати на облік і контроль вищі за їхній платіжний дохід.

У сучасному економічному просторі постає питання про те, чи потрібно вдосконалювати податкову систему не лише у фінансовій та політичній сферах, а й з точки зору соціальних питань. У різних соціальних класах існує негативний стереотип оподаткування: низька податкова культура, недовіра до фіскальних органів і, як наслідок, приховування доходів і несплата податків. Усі ці факти можна підтвердити за допомогою даних про злочини та зростання злочинності за приховування чи надання неточної інформації про доходи контролюючими органами. В результаті країна зазнала величезних втрат, особливо величезних. У зв'язку з цим необхідно формувати та розвивати культуру оподаткування мас. Вплив культури оподаткування на розвиток оподаткування є надзвичайно важливим. Виходячи з підходу розвитку (як процесу усунення певних

протиріч), швейцарський науковець Б Торглер зазначає, що проблеми в контексті культури низького оподаткування полягають в: «...1) соціальному протиріччі, яке склалося між потребою в соціально справедливому розподілі й перерозподілі доходів у суспільстві й широким розповсюдженням девіантних форм податкової поведінки;

2) протиріччі між інтересами держави, спрямованими на регулювання соціально-економічних процесів за допомогою оподаткування, і низьким рівнем життя більшості населення, який різко погіршується в умовах економічних криз і значної питомої ваги тіньової економіки» [27].

Культура оподаткування є складним соціально-економічним явищем, притаманним суспільству з ринковою економікою, і її рівень визначає фіскальний потенціал країни. Культура оподаткування (як одна з основних характеристик громадянського суспільства) є невід'ємною частиною національної культури (право, економіка, політика, фінанси), тому вона включає:

1) розуміння своїх прав та обов'язків в процесі оподаткування (як невід'ємну частину правової культури), покращення знань та розуміння податкових наслідків господарської діяльності (як невід'ємної частини економічної культури), тобто рівень знань;

2) усвідомлення громадянами важливості сплати податків державі (як невід'ємної частини політичної культури), оцінюють соціальну корисність податкового законодавства та формують власне ставлення до податкової політики, діяльності податкових органів як представників держави;

3) уміння користуватися правовими інструментами у практичній діяльності, своєчасне подання податкової звітності (як складник фінансової культури), а також дотримання етичних норм у спілкуванні з працівниками контролюючих органів, тобто поведінковий рівень.

Основною економічною основою законслухняної поведінки платників податків є уникнення наслідків несплати податків. Для мотивації такої поведінки держава зазвичай вживає таких заходів: зниження ставки

оподаткування окремих податків, застосування податкових знижок, збільшення штрафних санкцій за порушення податкового законодавства, зміна частоти регулярних податкових перевірок з урахуванням стандартів ризику платників податків. Проте слід зазначити, що за умови підвищення рівня знань з оподаткування та підвищення культури оподаткування всі ці заходи дадуть очікувані результати.

В Україні тягар податкового тиску спрямований на податкові компанії, керівники яких шукають шляхи отримання податкових пільг. Тому виграють підприємства та галузі, які мають спроможність і здатність долати кризи та формулювати довгострокові пільгові податкові системи для підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Підприємства, орієнтовані на ринок, потребують фінансування для розвитку нових ринків, технологій та продуктів, але вони повинні сплачувати значну частину податків. Тому добробут є стимулюючим фактором для тіньової економіки, і за оцінками українських експертів розмір тіньової економіки становить 50% реального ВВП [49, с. 17]. 48-49].

Розглянемо основні моменти та напрямки, за допомогою яких можна реформувати податкову систему України. Основні моменти реформування податкової культури України:

1. Максимальне спрямування податкової політики на забезпечення ефективного розвитку національної економіки (зменшення загальної кількості податків).

2. Необхідно встановити рівномірний розподіл податкового навантаження відповідно до доходів населення (зменшиться ухилення від сплати податків і при цьому зростуть надходження до бюджету).

3. Спрощення податкової культури – відповідати принципам простоти і прозорості (зручна для всіх платників та максимально зрозуміла сплата податків має займати у суб'єктів мінімальну кількість часу).

4. Зниження фіскального тиску, при цьому зменшення ставок податку на прибуток підприємств і ПДВ (змога підприємцям вести свою діяльність та

формувати звітність).

5. Зменшити податковий тягар непрямих податків, враховувати регіональні особливості та підвищити значення місцевих податків у структурі доходів місцевого бюджету.

6. Демократизація податкової служби України полягає у зміні ідеології її функцій на основі реформування податкової служби.

7. Підвищення ефективності податкового законодавства (запровадження таких законів дозволить збалансувати права громадян усіх країн у стягненні податків).

Створення сприятливих умов для економічного зростання за рахунок підприємницького потенціалу та підтримка реалізації конкурентних переваг країни — має бути головною метою сучасних реформ України.

Практичне застосування інформаційно-роз'яснювальних робіт показало ефективні результати в багатьох країнах. Тому і в нашій країні це дозволяє ефективно боротися з податковими правопорушеннями, в деяких випадках громадяни вчиняють податкові порушення через нерозуміння податкового законодавства, а в більшості випадків – це умисне ухилення від сплати податків. Така модель запровадження культури оподаткування, на нашу думку, матиме більший ефект, якщо ще зі шкільних років буде впроваджено навчання з оподаткування. Діти, підлітки та студенти не мають чіткого уявлення про податки, тому починати пояснювати їх потрібно з раннього віку. У майбутньому вони сформують у своїй свідомості позитивну оцінку системи оподаткування та його законів. Таким чином можна створити суспільство з високою культурою поведінки в оподаткуванні. Необхідним було б ввести в навчальну програму освітніх закладів предмет «Основи оподаткування», який для заохочення міг би не оцінюватись.

Програма навчання повинна містити наступну інформацію:

- історія виникнення податків, аспекти формування та встановлення податкової системи на різних етапах розвитку у різних країнах світу;
- ознайомлення з основними правами та обов'язками платників податків;

- знайомство з повноваженнями та основами роботи податкових органів;
- короткий екскурс по прикладах податкових правопорушень та відповідальність за їх здійснення [50].

Програма повинна включати кілька рівнів, які спеціально розроблені для учнів кожної вікової групи. Відкриття музеїв податкової історії в містах і селах покаже історію нашої податкової системи та інших країн, а також допоможе покращити знання про оподаткування. Можливість відвідати такий музей викликало б великий інтерес як у молодого покоління, так і у старшого покоління городян. Підвищення податкової грамотності населення потребує все нових і сучасних методів. Інформаційно-консультаційна робота є одним із напрямків, який надає платникам необхідну інформацію та відповідає на запитання, які регулярно виникають при розгляді податкової тематики.

У 2020 році ефективність роботи нової Державної податкової служби України значно підвищиться. З огляду на спадну динаміку економічної активності у другому півріччі 2019 року та зростання номінального ВВП на 5,4% у 2020 році (фактичний обсяг виробництва скоротився на 4%), доходи державного та місцевих бюджетів та єдиного соціального внеску минулого року зросли на 13,5 %, а сальдо надходжень податку на додану вартість збільшилося на 36,8 %. Орієнтовний план податків у 2020 році перевищує 49,2 млрд ОАЕ (+10,7%). З січня по лютий 2021 року постачання товарів і послуг (база оподаткування на додану вартість) зросла на 10,3% у річному обчисленні, а сальдо надходжень від податку на додану вартість зросло в 1,5 рази (з 17,8 млрд юанів до 25,8 млрд юанів). Це досягається шляхом ефективного розширення бази оподаткування за рахунок тіньової економіки [51].

Разом з тим, боротьба з податковими правопорушеннями з боку держави – процес тривалий і далекий від завершення. За даними ДПСУ, збитки України від реалізації програм ухилення від сплати податків (мінімізації) становлять приблизно 7,7 млрд доларів США. Щорічні долари, в тому числі: заробітна плата в «конверті» — 4,3 млрд дол. США, діяльність

«мотунок» і конвертаційних центрів — 1,5 млрд дол. США, офшор — 800 млн дол. США, оподатковувані товари — 1 млрд дол. США, втрата державних підприємств — США 100 мільйонів доларів. Наприклад, загальний дохід населення без урахування податків у 2020 році становить 3,4 трлн грн, з яких 1,9 трлн грн – заробітна плата та інші трудові доходи. При цьому виручка, зафіксована торговими компаніями через касові апарати в 2020 році, становить менше 1,3 трлн грн. Це означає, що лише 38% витрат домогосподарств реєструються за допомогою фіскальних чеків, які сплачують відповідні податки [51].

Важливо розуміти, що успіх заходів податкової реформи та ефективні заходи щодо подолання податкових схем – це не стільки масштабні зусилля щодо посилення податкового контролю, скільки встановлення надійного режиму взаємодії між платниками податків і державою, який буде базуватись на довірі обох сторін. Для цього держава має забезпечити дотримання ключових принципів оподаткування, якими, на нашу думку, мають бути: справедливість (усі платники є рівні перед законом, уникнення будь-якої форми податкової дискримінації), прозорість (обмін податковими агентами та оподаткування інформація між органами; характер операцій, а не їх форма) та простота взаємодії з податковими органами (чесне оподаткування має бути прибутковим, податкові служби надають якісні послуги платникам податків).

Реалізація цих принципів може створити сприятливі умови для вирішення питань податкового регулювання в Україні та забезпечити дотримання платниками податків вимог законодавства при сплаті податків.

На практиці реалізація вищезазначених принципів має включати кроки щодо впровадження передового зарубіжного досвіду щодо реформування та вдосконалення податкової системи.

У нашій країні також дуже популярний глобальний план ухилення від сплати податків для розбудови комерційної діяльності через юрисдикції з низькими податками. У відповідь на це явище 1 січня 2017 року Україна

приєдналася до програми *Beps Erosion and Profit Shifting* (Розмивання податкової бази та переміщення прибутку) та зобов'язується впроваджувати мінімальні стандарти програми. Дія BEPS (дії 3, 4, 6, 7, 8-10, 13).

З метою впровадження в Україні плану пакету BEPS Міністерством фінансів України та Національним банком України розроблено дорожню карту впровадження плану дій BEPS, а також відповідні зміни до українського податкового законодавства щодо впровадження анти - податковий план». Законопроект має на меті запровадити вісім заходів для моєї країни в Україні. Найкритичніший крок: «...розкриття фізичними особами-резидентами України своєї участі в іноземних компаніях, які вони контролюють (КІК), і правила оподаткування таких компаній; обмеження витрат на фінансові операції з пов'язаними особами; запобігання зловживанням у зв'язку із застосуванням договорів про уникнення подвійного оподаткування; запобігання штучному уникненню визнання статусу постійного представництва; удосконалення контролю за трансфертним ціноутворенням; правила звітності в розрізі країн для міжнародних груп компаній» [52].

Повна реалізація закону розширить базу оподаткування країни за рахунок стягнення податків з доходів податкових резидентів України, які накопичуються як «подвійне неоподаткування» на рахунках офшорних компаній, та забезпечить суб'єктам справедливую систему оподаткування. Діє в Україні. У цьому випадку дуже важливим є автоматичний обмін інформацією з податковими органами інших країн відповідно до єдиного міжнародного стандарту, що дасть змогу українським податковим органам своєчасно виявляти та вживати заходів. Заходи в цьому напрямку мають бути такими:

- оподаткування контрольованих іноземних компаній (згідно з рекомендаціями ОЕСР та в межах терміну, встановленого Законом України № 466-IX) та звітність груп міжнародних компаній за країнами,
- Приєднатися до угоди MCAA CRS (багатостороння конвенція про взаємну

адміністративну допомогу в податкових питаннях та передачу податкової інформації на основі єдиного стандарту);

- Проводити переговори та підписувати двосторонні угоди про автоматичний обмін інформацією з основними країнами-торговими партнерами та юрисдикціями з низьким рівнем оподаткування;

- Відповідність технічним вимогам, необхідним для автоматичного обміну інформацією (аудит відповідності OECD).

Податкова система, яка гармонізує інструменти фінансового сектору та особистий пасивний дохід, також допоможе встановити справедливішу податкову систему в Україні. Більшість доходів найбагатших домогосподарств забезпечується пасивним доходом, у тому числі за рахунок прав власних компаній та готівкою через інвестиційні фонди, що значно знижує ефективну ставку податку для цих людей. Це створює можливості для оптимізації оподаткування, в тому числі шляхом використання інститутів спільного інвестування, та порушує принцип справедливого оподаткування всіх учасників фінансового сектору та фінансових інструментів. Зважаючи на це, необхідно підвищити ставку податку на доходи фізичних осіб з дивідендів або операцій з цінними паперами (у тому числі сертифікатами інвестиційних фондів) до стандартної ставки податку на доходи фізичних осіб.

Це відновить справедливу частку податку на доходи фізичних осіб та заощаджень, зменшить податкову нерівність, у результаті чого бідніша частина населення сплачує більше податків (відносно рівня їх доходів), ніж багаті.

З початку 2020 року обсяг гривневої готівки в українській економіці зросла на 34%, але визначити частку цього збільшення важко через обережну поведінку суб'єктів господарювання щодо ізоляційних обмежень, а також – як результат збільшення тіньової торгівлі. У той же час загальновідомо, що план «оптимізації» податкового навантаження реалізується за рахунок готівкових платежів, оскільки в цьому випадку неможливо визначити

операційну діяльність через механізм моніторингу банку. При цьому слід заохочувати безготівкові розрахунки, у тому числі знизити ліміт готівкових розрахунків та вдосконалити систему контролю готівкових розрахунків. Також необхідно посилити контроль за діяльністю фізичних осіб-підприємців та боротьбу зі зловживаннями спрощеною системою оподаткування, оскільки, як відомо, поширеною є практика ведення діяльності великими торговельними та роздрібними мережами від приватних імен.

Необхідно також посилити контроль за діяльністю фізичних осіб-підприємців та боротися із зловживанням спрощеною системою оподаткування, адже загальновідомо, що поширеною є практика великих торговельних та роздрібних мереж під виглядом ФОП. Це потребує посиленої аналітичної роботи щодо виявлення випадків навмисної «фрагментації» компаній та мереж, а також поширення вимог щодо використання фіскальних реєстраторів фізичних осіб-підприємців для розрахунків за операціями.

Налагодження інформаційного обміну між органами нагляду за фінансовим сектором (НБУ, НКЦПФР), банками та ДПСУ сприятиме ефективній роботі податкових органів. Для цього необхідно визначити обсяг інформаційних активів, необхідних ДПСУ для ефективного здійснення своїх повноважень, та внести необхідні зміни до законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють обмін інформацією між державними органами (за потреби – підписати меморандум про співпрацю). , та налаштувати передачу інформаційних активів в електронну форму Інформація про технічні параметри (включаючи захист паролем).

Реформи децентралізації значно підвищили фінансову спроможність місцевих громад та місцевих органів влади, а також вони мають великий потенціал у стимулюванні економічної діяльності до детінізації. З липня по листопад 2020 року середньомісячний залишок на депозитних рахунках місцевих та місцевих банків перевищив 10,5 млрд грн, а частка фінансування

капітальних інвестицій в Україні зросла до 10,4% у 2020 році. Підвищення прозорості та ефективності використання коштів місцевих громад, у тому числі шляхом створення центрів місцевої відповідальності, сприятиме підвищенню ролі місцевих громад у забезпеченні економічного зростання та покращенні якості життя в регіоні.

Не варто забувати, що сплата податків має бути зручною для платників податків, а посилення контролю за несплатою не повинно збільшувати навантаження на «білі» підприємства. Податковим органам слід запровадити системи автоматизації контролю ризиків для суб'єктів, які належать до груп підвищеного ризику, у тому числі суб'єктів, які здійснюють операції з оподатковуваними товарами. За допомогою оцифровки відповідних процедур та посилення аналітичних можливостей податкових органів можна покращити контроль потоків і продажів оподатковуваних товарів, не збільшуючи навантаження на чесних платників податків.

Удосконалення законодавства щодо діяльності податкових агентів під час оподаткування операцій з цінними паперами сприятиме розвитку діяльності банків, небанківських фінансових установ та їх обслуговування споживачів, підвищенню попиту на ощадні та інвестиційні фінансові інструменти.

Ці та інші зміни, спрямовані на реальну реалізацію основних засад національної податкової системи, забезпечать суспільний консенсус щодо встановлення надійного та взаємовигідного режиму взаємодії держави та платників податків [51].

Для формування всіх процесів української культури оподаткування необхідно дотримуватися механізму економічної ринкової кон'юнктури. З цією метою проаналізуйте причини цих порушень (дисбалансів). До таких факторів належать: культурні відмінності в заходах та діях країни у формуванні податкової політики та реформуванні податкової культури; джерелами оподаткування є недостатня науковість, огляд недосконалий, передбачуваність не ідеальна, законодавча оцінка та заходи податкової

реформи недосконалі.

Особливо актуальним є питання підвищення культури оподаткування вітчизняних платників податків, на даний момент дотримання ними податкової дисципліни. Наявність значних тіньових секторів, нелегального працевлаштування, прихованих доходів та інших негативних проявів ухилення від сплати податків можуть остаточно звести нанівець усі спроби ефективно реформувати податкову сферу. Однак соціальна податкова культура характеризується не лише ставленням платників податків до свого конституційного обов'язку сплачувати кошти до скарбниці, а й шанобливим ставленням фіскалів до платників податків, адже ефективність будь-якої системи в першу чергу залежить від кваліфікації працівників та їх ставлення до платників податків. Ставлення, морально-етичні принципи та особистісні характеристики професійної діяльності.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши особливості культури оподаткування України, ми наголосили на негативних чинниках сучасних моделей податкової політики — незбалансованості та несправедливому розподілі податкового тягаря, недосконалості законодавства та нормативних актів, корумпованості податкових відносин. Тому ці негативні фактори перешкоджають реалізації механізмів ефективного розвитку українського суспільства.

Для виховання культури оподаткування та стимулювання платників податків підтримувати податкову дисципліну можна використовувати різні методи та заходи. В основному це залежить від умов, менталітету, рівня життя та якості конкретної країни, життєвого циклу економічного розвитку, щоб обґрунтовано вибирати прийнятні. Пріоритетними напрямками для підвищення культури оподаткування в Україні є:

- 1) спростити та вдосконалити податкове законодавство;
- 2) підвищити якість податкових процедур;
- 3) удосконалити механізм вирішення податкових спорів;

- 4) підвищення якості інформації про платників податків;
- 5) проводити податкові консультації громадян, дисципліну та відповідальність;
- 6) забезпечити дотримання працівниками податкових органів встановлених етичних правил;
- 7) підвищення іміджу податкових служб та престижу роботи в контролюючих органах.

Тому підвищення рівня культури соціального оподаткування сприятиме підвищенню обізнаності населення, створенню умов для усвідомлення громадянами податкової відповідальності, збільшенню податкових надходжень, компенсації можливих збитків у національному та місцевих бюджетах, посиленні фіскальної складової національної безпеки.

Отже, підвищення рівня податкової культури у суспільстві сприятиме зростанню суспільної свідомості, створюватиме умови для усвідомлення відповідальності громадян за сплату податків, дозволить у перспективі збільшити податкові надходження та компенсувати можливі втрати державного та місцевих бюджетів, а отже – посилюватиме фіскальну компоненту національної безпеки держави.

ВИСНОВКИ

В українському податковому законодавстві є такі поняття, як «податок» і «збір», але досі немає терміну «податкова культура» та «податкова грамотність». Податкові елементи мають специфічні характеристики оподаткування і можуть організувати процес фіскальних відносин між учасниками ринку. Як суб'єкт господарювання держава потребує коштів, тому податки є джерелом цих доходів. Формування розвиненої культури оподаткування є важливим економічним регулятором ринкових відносин (механізмів управління) [53].

Ефективне підвищення податкової культури є важливою умовою інтеграції України у міжнародний (світовий) ринок. Подальший розвиток економічної культури залежить від механізму реформування українського податкового законодавства. Нині в українському суспільстві на податкову систему негативно впливають такі чинники, як: висока економічна тінь; масштабна корупція; податковий тиск на всіх платників податків; невдоволення цільовою метою (підприємців). Економічна обізнаність та культурна слабкість українського населення негативно впливає на податкову культуру, що загрожує своєчасній та повній сплаті податків, що в свою чергу негативно впливає на формування державного бюджету України та всі негативні наслідки для України. Пенсіонери, кадрові служби, нацбезпека, компанії і, зрештою, усі громадяни України [54].

Культура оподаткування є частиною національної культури країни, вона відображає розуміння та дотримання податкового законодавства, правильність обчислення, повноту та своєчасність сплати податків та інших обов'язкових платежів, розуміння своїх прав, працездатність платників податків та нагляд. Усі громадяни розуміють важливість сплати податків для країни та суспільства. Українським громадянам та державним службовцям необхідно розвивати чітку економічну свідомість і культуру, постійно наголошувати на тому, що патріотизм і громадянська відповідальність – це не просто гасла та гасла, а чітке розуміння потужної економіки та країни, і

лише важливості чесного оподаткування.

Україна посідає слабкі позиції у міжнародних рейтингах ефективності податкової культури. Основними факторами, які мають значний вплив на податкову систему України, є розмір податкового навантаження та податкова ставка. Вони перевантажують систему тривіальними податками – витрати на облік і контроль перевищують їх дохід від сплати. Працівник державної податкової служби повинен пам'ятати, що вплив на платника податків здійснюється не тільки за допомогою податкового законодавства, методів адміністративного впливу, але і за рахунок особистих психологічних рис, що забезпечують йому довіру та повагу платника податків. А з іншого боку, платник податку повинен свідомо і з відповідальністю поставитися до виконання своїх професійних обов'язків. Платник податків повинен бачити у працівниках податкових органів не супротивників, а партнерів по податковому процесу, і саме цим зобов'язані керуватися посадові особи ДПС України у проведенні періодичних інформаційних кампаній, присвячених черговим змінам податкового законодавства, прийому звітності і декларацій, створенні гнучкої і мобільної системи якісного інформаційного сервісу, наданні необхідної методичної і консультативної допомоги [55, с. 460].

Сучасна система контролюючого органу запровадила велику кількість різноманітних заходів впливу на стан податкових відносин в Україні. З огляду на велику кількість порушень податкового законодавства та ухилення від сплати податків, безумовно, рівень культури оподаткування залишається дуже низьким. Проте податкова сфера все ще реформується для адаптації до європейських норм і стандартів. Тому можна сподіватися, що українська культура оподаткування з часом досягне рівня провідних країн Європи.

Для формування всіх процесів української культури оподаткування необхідно дотримуватися механізму економічної ринкової кон'юнктури. З цією метою проаналізуйте причини цих порушень (дисбалансів). До таких факторів належать: культурні відмінності в заходах та діях країни у формуванні податкової політики та реформуванні податкової культури, відсутність наукових джерел оподаткування, недосконалість огляду,

незадовільна передбачуваність, законодавча оцінка та заходи податкової реформи.

Для виховання культури оподаткування та заохочення платників податків до дотримання податкової дисципліни можна використовувати різноманітні методи та заходи. В основному це залежить від умов, менталітету, рівня та якості життя конкретної країни, життєвого циклу економічного розвитку, щоб обґрунтовано вибирати прийнятні. Пріоритетними напрямками підвищення податкової культури України є:

- 1) спрощення та вдосконалення податкового законодавства;
- 2) підвищення якості виконання податкових процедур;
- 3) удосконалення механізму вирішення податкових спорів;
- 4) покращення якості інформування платників податків;
- 5) розвиток податкового консультування громадян, дисципліни та відповідальності;
- 6) забезпечення дотримання працівниками податкових органів встановлених етичних правил;
- 7) підвищення іміджу податкової служби та престижу роботи у контролюючих органах;
- 8) удосконалення системи взаємодії податкових органів із платниками податків та підвищення її ефективності;
- 9) подальший розвиток електронних сервісів під час надання послуг податковими органами;
- 10) створення основ для системного виховання податкової культури наступних поколінь (економічне виховання молоді, соціальна реклама на податкову тематику; громадські тематичні заходи).

Таким чином, підвищення рівня податкової культури у суспільстві сприятиме зростанню суспільної свідомості, створюватиме умови для усвідомлення відповідальності громадян за сплату податків, дозволить у перспективі збільшити податкові надходження та компенсувати можливі втрати державного та місцевих бюджетів, а отже – посилюватиме фіскальну компоненту національної безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Катана О.С. Інституціональні засади розвитку податкової культури в державі. Ефективна економіка. 2015. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4678> (дата звернення: 14.09.2021).
2. Schumpeter J. A. (1929) *Ökonomie und Soziologie der Einkommensteuer // Der Deutsche Volkswirt. Vol. 4. – pp. 380-385.*
3. Башинський І.А. Податкова культура: генезис та сталі погляди на зміст поняття. Вісник АМСУ. Серія: «Державне управління». 2014. №1(10). С.7-14
4. Башинський І. А. Формування податкової культури в Україні. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arpdup/2011_2/2-5-1.pdf (дата звернення: 14.10.2021)
5. Василенко А.В. Формування податкової культури в Україні/А.В. Василенко. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_1/Vasilenko.pdf.
6. Андрущенко В. Л. Умови та ідеали податкової культури / В. Л. Андрущенко // Професійна етика працівника державної податкової служби як складова етики державного службовця України : матер. наук.-практ. конф. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2006. – С. 13–17.
7. Податковий менеджмент : навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізима, В. В. Карпова – К. : Знання, 2008. – 525 с.
8. Податки: юридична практика // Л. В. Трофімова, О. В. Доманський, В. Г. Войтенко, Я. О. Шашенков ; Держ. податк. адмін. України ; редкол. : С. В. Буряк [та ін.]. – К. : ІВЦ ДПА України, 2009.
9. Ручкіна В.М. Формування податкової культури в Україні та аналіз її складових частин. Економіка промисловості. 2013. № 1-2 (61-62). - С. 194-200.
10. Nerre B. Do social and cultural norms matter? The Concept of Tax Culture. URL: <http://www.worldbank.org/publicsector/pe/Tax/norms/pdf>.

11. Мельник В. М., Кошук Т. В. Податкова політика України в умовах імплементації угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Фінанси України. 2016. №7. С. 7–25.
12. Таранов І. М. Фіскальний потенціал України та ефективність справляння податків : дис. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. М. Таранов. – Тернопіль, 2004. – 20 с.
13. Андрущенко В.Л., Тучак Т.В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): [монографія]. К.:Алерта, 2013. 384 с.
14. Ткачик Ф.П. Соціально-психологічні аспекти розвитку податкового консультування в Україні. Світ фінансів. 2017. Вип. 2. С. 118-127.
15. Дебет Кредит. Про податкову культуру і податкову дисципліну. URL: <http://dtkr.com.ua/debet/ukr/2001/44/44pr17.html>
16. Департамент інформаційно-сервісної підтримки. URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/struktura-/arhiv/aparat-dps1/department-informatsiyno-servisnoi-pidtrimki/>
17. Сервіс «Пульс» Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/others/puls>
18. Лебедзевич Я.В. Гармонізація взаємостосунків суб'єктів податкових правовідносин. Міжнародний збірник наукових праць. 2015. Випуск 2(20).
19. Виходець А.М., Кізілова Є.А. Культура і етика взаємовідносин податкових інспекторів з платниками податків. К., 1999.]
20. Виходець О.М. Організаційна культура взаємовідносин підприємств з державною податковою службою: Монографія / О.М. Виходець. – О.: Олтех, 2009. – 98 с.
21. Карпінський Б.А. Удосконалення взаємин податкової служби з платниками податків / Б.А. Карпінський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №2 (68). – С. 128-136.
22. Воїнова Т. Деякі питання формування податкової культури в сучасних умовах / Т. Воїнова, О. Павленко // Вісник податкової служби України. – 2000. - №37. – С. 55-59.

- 23.** Василенко А.В. Формування податкової культури в Україні / А.В. Василенко // Економічний вісник університету: збірник наукових праць. 2011. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Vasilenko.pdf
- 24.** Пирого І. С. Оптимізація податкової культури України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Випуск 6. Том 2. С. 74–79.
- 25.** Касимов Д.О. Институциональные основы формирования и развития налоговой культуры: автореф. дис. на соиск. научн. степ. канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». Саратов. 2012. 20 с.
- 26.** Кучерова Г.Ю. Податкова культура як детермінанта сучасного оподаткування в Україні. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015. Вип. 2(2). С. 53-62.
- 27.** Torgler V. Tax morale: theory and empirical analysis of tax compliance. URL: http://edoc.unibas.ch/56/1/DissB_6463.pdf
- 28.** Давискіба К.В., Карпова В.В., Ревенко О.В. Податкова культура і проблеми її формування в сучасних умовах. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 19. С. 457-463. - Усе про право. URL: <http://www.allpravo.ua/diploma/doc45p0/instrum2717>
- 29.** Агентство США з міжнародного розвитку. URL: <https://www.usaid.gov/>
- 30.** Sinkuniene Kristina. Taxation Principles in Tax Culture: Theoretical and Practical Aspects Organizaciju. Pro-Quest Health Management. 2005. Vol. 35.
- 31.** Замасло О.Т., Бойчук О.І. Аналіз сучасного стану податкової культури в Україні. Бізнес Інформ. 2015. № 11. С. 351-357.
- 32.** Індекс глобальної конкурентноспроможності / Гуманітарний портал: Дослідження// Центр гуманітарних технологій, 2006–2021. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>
- 33.** Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/>
- 34.** Сушко К.В., Чернова О.В. Місце України у глобальних економічних рейтингах. Економька та суспільство. 2017. Вип. 9. С. 110-114.
- 35.** Неурядова правозахисна організація "Репортери без кордонів". URL:

https://lb.ua/tag/3946_reporteri_bez_kordoniv.

36. Видання «Економічна правда». URL:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652929/>.

37. Офіційний сайт PricewaterhouseCoopers Ukraine. URL:

<https://www.pwc.com/ua/uk/press-room.html>

38. Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/>

39. Конкуентоспроможність податкової системи України. URL:

<https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/346b4f5fea17c5fc95695118bab1ec67.pdf>

40. Офіційний портал державної фіскальної служби. URL:

<http://cv.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-372975.html>

41. Звіт про діяльність ДПС України у 2019-2020 рр. ДПС України URL:

<https://tax.gov.ua/data/files/250851.pdf>

42. Державна податкова служба. URL:

<https://tax.gov.ua/data/files/254936.pdf>

43. Плани ДПС амбітні: запускаємо е-податки, е-ПРО, е-акциз. Державна податкова служба. URL:<https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/453824.html>

44. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>

45. Вітчизняний проект «Ціна держави». URL: <https://cost.ua/>

46. Кирилов О. Д. «Проблеми формування податкової культури в Україні».

URL:http://www.taxation.lg.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112%3A2010-11-19-19-02-32&catid=41%3Ascientific-conference&Itemid=69.

47. Ситник Г. Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2011. № 2. С. 25-34.

48. Сідельникова Л. П. Податкові та позичкові фінанси: фіскальна філософія вибору. Херсон : Грінь Д. С., 2010. 436 с.

- 49.** Курінний В.Г., Аспекти розвитку податкової культури України. Матеріали Міжнародної наукової-практичної конференції «Економіка і менеджмент 2019: економіко-управлінські аспекти розвитку соціально-економічних систем». Дніпро: Біла К. О., 2019. Том 8, с. 48–49.
- 50.** Усе про право. URL: <http://www.allpravo.ua/diploma/doc45p0/instrum2717>
- 51.** Видання «Дзеркало тижня». URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/podatkovi-problemi-zri-v-korin.html>.
- 52.** Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/beps-440>
- 53.** Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI/ Редакція від 20.09.2020 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-14> (дата звернення: 01,08,2021)
- 54.** Формування національної податкової культури в умовах євроінтеграції. Науково-дослідний інститут фіскальної політики. URL: <https://www.ndifp.com/1191/>
- 55.** Барін О.Р. Принцип справедливості як один з основоположних принципів оподаткування. Порівняльно-аналітичне право. 2015. №5.
- 56.** Коваленко Ю.М. Неформальні норми фінансового сектора економіки: економічна ментальність та інституційна довіра. Економічна теорія. 2011. № 2. С. 58-68.
- 57.** Олейнікова Л.Г. Створення умов та сприяння добровільній сплаті податків як елемент удосконалення податкової політики України. Вісник Запорізького національного університету. 2010. №4(8). С. 273-278
- 58.** Литвин Н.А. Окремі проблемні питання інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. АУСППЦІА: міжнародне чесько-українське науково-теретичне видання. Прага, 2016. С. 144-152
- 59.** Бамбізов Є.Є. Інформаційна функція державної фіскальної служби України: напрями реалізації. *Юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 156-160.
- 60.** Луцик А.І., Синютка Н.Г. Податковий інструментарій фіскальної політики в умовах діджиталізації фіскального простору. *Світ фінансів*. 2019.

Вип. 1. С. 87-97